

Autonomie ve stáří

Bc. Petra Nestrojilová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Petra NESTROJLOVÁ**
Osobní číslo: **H118501**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Autonomie ve stáří**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS - Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009), případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na autonomii ve stáří, strategií jejího zachování;
- na hledání odpovědi na otázku, jací jsou dnešní senioři, jak je společnost připravena na vzrůstající trend počtu seniorů a jaké služby jsou jim v současné době poskytovány;
- na problematiku životní spokojenosti seniorů, která je v dnešní době téma stále více aktuální a získává na důležitosti, proto je potřeba zvyšovat kvalitu komplexní péče - v rovině bio-psycho-sociální. Zmíněna bude nejen péče zdravotní, možnosti volnočasových aktivit, ale i vzdělávání. Pozornost bude věnována i sociálním vztahům a roli rodiny v životě seniora.

Součástí práce bude drobný sociologický výzkum zaměřený na zjištění a srovnání postojů respondentů žijících v domě s pečovatelskou službou a respondentů ve svém původním prostředí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAŠKOVCOVÁ, H. Fenomén stáří. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990

HAYFLICK, L. Jak a proč stárneme. Praha: Columbus, 1997

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie nemoci. Praha: Grada Publishing, 2002

PICHAUD, C.; THAREAUOVÁ, I. Soužití se staršími lidmi. 1. vydání. Praha: Portál, 1998

RHEINWALDOVÁ, E. Novodobá péče o seniory. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1999

SÝKOROVÁ, D. Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007

ŠIKLOVÁ, J. Deník staré paní. 1. vydání. Praha: Kalich, 2003

TOŠNEROVÁ, T. Ageismus. Průvodce stereotypy a mýty o stáří. 1. vydání. Praha, 2001

TOŠNEROVÁ, T. Vysoký věk a osamělost. In: Florence, 2006

ZAVÁZALOVÁ, H., aj., Senioři a volný čas, Geriatria, 2005

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Halka Prášilová, Ph.D.**

Katedra psychologie

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

V Brně 1. 3. 2013

Petra Novotná
.....
Jméno, příjmení studenta
Podpis
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Moje diplomová práce se zabývá autonomií ve stáří. Cílem bylo zjistit, zda je prostředí domu s pečovatelskou službou/přirozené prostředí pro seniora přínosem z pohledu zachování jeho autonomie ve významu: podpory zvládnání každodenních činností, podpory udržování sociálních kontaktů a vztahů a podpory aktivního způsobu trávení volného času. Následně porovnávám názory seniorů žijících v přirozeném prostředí a seniorů žijících v prostředí domu s pečovatelskou službou. Práce obsahuje prezentaci průzkumu a výsledných zjištění a analyzuje výsledky dotazníku.

Klíčová slova: Senior, autonomie, ageismus, hospic, domácí násilí

ABSTRACT

My diploma thesis deals with autonomy in old age. The main target of the study has been to find out, if the environment of the house with the nursing service/natural environment could be the benefit for the old people from the point of view to keep their autonomy in the meaning of: support to manage the everyday activities, support to keep the social contacts and relationships and support the active way, how to spend their leisure time. Subsequently I have compared the meanings of seniors, who are living in natural environment with these, who are living in environment of houses with nursing services. The study contents the presentation of survey and results of survey and analyzes the results of questionnaire.

Keywords: Senior, autonomy, ageism, hospice, domestic violence

Děkuji paní Mgr. Halce Prášilové, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Jiřímu a celé rodině za morální podporu a pomoc, která mi byla poskytnuta při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Bc. Petra Nestrojilová

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ČLOVĚK – STÁRNOUCÍ JEDINEC	13
1.1 VYMEZENÍ POJMU STÁŘÍ, STÁRNUTÍ	13
1.2 FYZICKÉ, PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ ZMĚNY VE STÁŘÍ	14
1.3 CHARAKTERISTIKA SOUČASNÝCH SENIORŮ A DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ	16
1.4 AGEISMUS	18
1.5 PŘÍPRAVA NA STÁŘÍ	19
1.6 SHRnutí.....	20
2 AUTONOMIE VE STÁŘÍ	21
2.1 VYMEZENÍ POJMU A POTŘEBA AUTONOMIE VE STÁŘÍ	21
2.2 FYZICKÁ A FINANČNÍ SOBĚSTAČNOST A SAMOSTATNÉ ROZHODOVÁNÍ SENIORA	24
2.3 STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ STÁŘÍ, STÁRNUTÍ.....	25
2.4 PODPORA AUTONOMIE.....	26
2.5 SHRnutí.....	29
3 SENIORŮ A JEJICH SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ A VZTAHY	30
3.1 SENIOR V PŘIROZENÉM PROSTŘEDÍ – RODINA, PŘÍBUZENSKÉ VZTAHY	30
3.2 POBYTOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO SENIORY	31
3.3 HOSPIC – DŮM NA KONCI CESTY	33
3.4 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB.....	35
3.5 SHRnutí.....	36
4 AKTIVNÍ STÁŘÍ – ŽIVOT PODLE SVÝCH PRAVIDEL	37
4.1 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY SENIORŮ	37
4.2 VZDĚLÁVÁNÍ V POSTPRODUKTIVNÍM VĚKU	39
4.3 SENIOR NA TRHU PRÁCE	40
4.4 SHRnutí.....	41
5 NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH	42
5.1 VYMEZENÍ POJMU DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	42
5.2 DOMÁCÍ NÁSILÍ V ČESKÉM PRÁVU	44
5.3 SHRnutí.....	47
II PRAKTICKÁ ČÁST	48
6 METODOLOGIE	49
6.1 PRŮZKUMNÝ CÍL	49
6.2 METODA SBĚRU DAT	50
6.3 POPIS PRŮZKUMU	51
6.4 CHARAKTERISTIKA DOMU S PEČOVATELSKOU SLUŽBOU	52
6.5 ANALÝZA DAT.....	53
6.6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	84
ZÁVĚR	88

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	91
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	93
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	96
SEZNAM OBRÁZKŮ	97
SEZNAM TABULEK.....	99
SEZNAM PŘÍLOH.....	101

ÚVOD

Stárí se nevyhne žádný živý tvor. Kdo nezemře mlád, ten mu neujde, a měl by proto na ně být připraven.

O stárí se v poslední době mnoho mluví a píše. Má to své důvody. Struktura společnosti se výrazně mění. Stárnoucích lidí na celém světě přibývá a je jasné, že tito lidé potřebují pomoc.¹

Téma diplomové práce jsem si nevybrala náhodou. Ve své bakalářské práci jsem se věnovala specifikům péče o terminálně nemocné, a když jsem postupně pronikala do této rozsáhlé problematiky, uvědomovala jsem si stále více a častěji, jak palčivé problémy jsou spojeny se stárím, kolik se toho změnilo od pádu totalitního režimu, ale jak je potřeba v této oblasti pomáhat a neustále motivovat lidi a firmy, aby hledali možnosti, jak oni sami mohou být v této oblasti užiteční.

Šokující jsou statistiky, které uvádějí, že každý pátý starší člověk zažívá některou z forem týrání. Ujišťují nás o tom občas i večerní zprávy, kde máme možnost vidět, jak děti či vnoučata dokážou udělat starým rodičům, dědům a babičkám peklo na zemi kvůli pár stokorunám, či seniory, kterým je kradeno jídlo nebo osobní věci v instituci, která by o ně měla pečovat.

Vždyť každý z nás bude jednou starý! A jen člověk jako jediný tvor si uvědomuje, že musí zemřít.² Sama jsem měla možnost vidět reálně s jakými problémy a překážkami se člověk potýká, když jsme jako rodina pomáhali naší babičce - nejprve s drobnostmi jako člověku relativně zdravému a postupem času se zhoršujícími se zdravotními problémy s komplexní péčí o její domácnost. Proto této životní etapě věnuji svoji diplomovou práci. Chci zde zúročit své postřehy a zkušenosti při kontaktu se seniory v rámci dobrovolnických aktivit pro dům s pečovatelskou službou v místě mého bydliště, a zdůraznit potřebu a důležitost pomoci a podpory těmto lidem. Není možné, aby společnost upínala zrak pouze ke kultu mládí, i ten nejstarší a nejnemocnější člověk má ve společnosti své místo a může uplatňovat svoje práva a svobody. Je také třeba upozornit na velký rozdíl mezi životem seniorů

¹ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stárí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 1

² PACOVSKÝ, Vladimír. *O moderním ošetrovatelství*. Praha: Avicenum, 1981, s. 30

na vesnici, menších městech a v Praze. Čím větší město, tím více možností dalšího vzdělávání, společenského vyžití a finančního přivýdělku.³

Evropská unie vyhlásila rok 2012 „**Evropským rokem aktivního stáří a mezigenerační solidarity**“, kladen je důraz na podporu vitality a důstojnosti všech osob. Vzhledem k rostoucímu podílu starších lidí v Evropě je dnes více než kdy jindy důležité podporovat *zdravé stárnutí*. Zdravé stárnutí přispěje ke zvýšení účasti starších osob na trhu práce, umožní jim být ve společnosti déle aktivní, může zlepšit individuální kvalitu jejich života. Více let prožitých ve zdraví znamená lepší kvalitu života, větší nezávislost a šanci zůstat déle fyzicky a sociálně aktivní.⁴

*V teoretické části se zabývám pojmy stáří, stárnutí s odkazem na fakt, kam směřuje demografický vývoj s důrazem na skutečnost, že i na stáří je nutné se připravit, aby jím nebyl člověk zaskočen. Neméně významný je i pojem *autonomie* ve stáří a její podpora ve významných dokumentech. Každý senior žije v určitém sociálním prostředí, proto velmi důležitou roli hrají v jeho životě i sociální vazby a zároveň smysluplné a efektivní trávení volného času, ať už je to čas, který je věnován koníčkům, dalšímu vzdělávání nebo možnost pracovního úvazku či příležitostných brigád. Při všech těchto příležitostech je možnost navazovat cenná přátelství a získat tím morální podporu pro těžší životní chvíle. S problematikou stáří bohužel úzce souvisí i sociálně patologické jevy, konkrétně zmiňuji domácí násilí, které může mít různé podoby a je potřeba proti němu bojovat a vědět, jak se bránit.*

Empirickou část tvoří můj průzkum. Ten jsem prováděla v Domě s pečovatelskou službou v Mohelně a v domácnostech seniorů v obci Mohelno. Jako metodu jsem zvolila dotazníkové šetření.

Cílem mé práce bylo zjistit, zda je prostředí domu s pečovatelskou službou/přirozené prostředí pro seniora přínosem z pohledu zachování jeho autonomie ve významu:

- podpory zvládnání každodenních činností (osobní hygiena, úklid, vaření, nakupování, ...),

³*Senior a dnešní společnost v Česku* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.vstupujte.cz/view.php?cislocianku=2009110005>

⁴*Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11696>

- podpory udržování sociálních kontaktů a vztahů,
- podpory aktivního způsobu trávení volného času.

Mojí snahou je, aby práce mohla sloužit např. jako zpětná vazba pro Městys Mohelno či byla přínosem pro neodbornou veřejnost.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ČLOVĚK – STÁRNOUCÍ JEDINEC

1.1 Vymezení pojmu stáří, stárnutí

Stáří je neodmyslitelnou součástí každého života. Není možné vymezit přesný okamžik nástupu stáří, neboť fyziologické změny v lidském organismu spojené se stárnutím probíhají neustále a pozvolna a jde o velmi individuální nezvratný fyziologický proces, který u každého člověka probíhá jinak. Někdy bývá za tuto hranici považován věk 60 let, nicméně s technickým a vědeckým rozvojem lidské společnosti se tato hranice neustále posouvá výš.⁵

Věk je důležitou charakteristikou člověka. **Kalendářní, chronologický, matriční** je dán datem narození. **Funkční věk** odpovídá skutečnému funkčnímu potenciálu člověka. Nemusí být totožný s věkem kalendářním.⁶

Způsobům, jak rozčlenit stáří se věnuje celá řada autorů, např. Kohoutek⁷ uvádí *počínající stáří* – od 60 do 74 let, *stáří* (senium) od 75 do 89 roků a *dlohověkost* od 90-ti let a výše.

U Mühlpachra⁸ nalezneme členění, které se v poslední době stále častěji uplatňuje:

65 – 74 let - mladí senioři (dominuje problematika adaptace na penzionování, volného času, aktivit, seberealizace),

75 – 84 let - staří senioři (změna funkční zdatnosti, specifická medicínská problematika, atypický průběh chorob),

85 let a víc - velmi staří senioři (větší význam sledování soběstačnosti a zabezpečení).

Stárnutí a stáří není jenom záležitostí individuální, ale i společenská. Stárnutí má mnoho společenských důsledků:

⁵Stáří [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1%C5%99%C3%AD>

⁶PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8, s. 15-16

⁷KOHOUTEK, Rudolf. *Vývojová psychologie*, Brno: IMS, 2003, s. 15

⁸MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*, Brno: IMS, 2009, s. 21

Ekonomické důsledky vyplývají z rostoucího počtu a podílu staršího obyvatelstva. Vydávají se stále větší společenské prostředky na zajištění potřeb starších lidí (včetně důchodů, jestliže se na ně díváme jako na „dar“ společnosti).

Sociálně zdravotní důsledky stárnutí obyvatelstva jsou dány prokazatelně vyšší nemocností a zvýšenou potřebou různých forem sociální péče i péče zdravotní.

Sociologické důsledky jsou rovněž velké. Týkají se rolí starých lidí ve společnosti, zabezpečování jejich práv a potřeb, jejich postavení v současné rodině, řešení specifických osobních problémů seniorů, např. zdravotního stavu, hmotného zabezpečení, bydlení, stravování, soběstačnosti, aktivity, kvality života.⁹

Stáří je poslední etapou života, fází, která bývá označována jako post vývojová, protože již byly realizovány všechny latentní schopnosti rozvoje. Přináší nadhled, moudrost, pocit naplnění, ale také úbytek energie a nezbytnou proměnu osobnosti směřující k jejímu konci. Je to období života, v němž sice dochází k evidentním změnám daným stárnutím, které ale nemusí být ještě tak velké, aby staršímu člověku znemožnily aktivní a nezávislý život.¹⁰

Každý z nás žije individuální a neopakovatelný život, z čehož plyne, že každý z nás prožívá a pociťuje stárnutí způsobem zcela individuálním a neopakovatelným. Stárnutí a stáří nastavuje zrcadlo do značné míry stylu života, kterým jsme žili hlavně ve středním věku, a neodpovídá žádné šabloně o stárnutí.¹¹

1.2 Fyzické, psychické a sociální změny ve stáří

Není pochyb o tom, že fyzické stárnutí člověka je pevně spjata s problémy stárnutí psychického. Tuto skutečnost však nelze chápat mechanicky, protože u stárnoucího jedince se i při oslabení smyslové činnosti setkáváme s dobře zachovalými intelektuálními výkony. Také citová oblast u stárnoucích lidí prochází významnými změnami. V první řadě se oslabuje citová kontrola, zvyšuje se zranitelnost, a to navozuje v interpersonálních vztazích depresivní nálady a stavy úzkosti. Překonávání překážek stavějících se stárnoucímu člově-

⁹PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8, s. 25

¹⁰VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007, ISBN 978-80-246-1318-5, s. 299

¹¹GREGOR, Ota. *Stárnout je kumšt*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1990. ISBN 80-7033-040-6, s. 5

ku do cesty se také postupně oslabuje, klesá odolnost vůči námaze, hůře se snášejí různé zátěžové situace, ztrácí se iniciativa a vytrvalost, stále častěji se dostavuje rezignace. Uvádí se také oslabování a zužování zájmové oblasti.

Ve stáří je známý postupný úbytek senzoričkových schopností a v důsledku toho oslabení a zpomalení psychomotorických aktivit, procesů učení, celkové vitality a sociálních aktivit. Dochází také ke změně orientace mravních a životních hodnot a jejich nové hierarchizaci. Pozornost se zaměřuje ve větší míře na minulost a často dochází k návratu a ožívování mravních hodnot z dětství a mládí.¹²

V průběhu stáří narůstá počet seniorů, kteří nepřekračují hranice rodiny, resp. teritoria bytu a nejbližšího okolí.

Senioři prožívají své stáří v rámci několika sociálních skupin:

- Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, může zahrnovat nejenom soužití s partnerem, ale i kontakt s rodinami dětí a sourozenců.
- Přátelé a známí ze sousedství, popřípadě lidé, s nimiž senioři sdílejí nějaké aktivity, představují možnost dalších sociálních kontaktů a někdy i hlubších vztahů, které mohou mít užitečný kompenzační význam, zejména pokud by vlastní rodina neexistovala nebo neplnila své funkce.
- Společenství obyvatel určité instituce, jako je např. nemocnice či domov důchodců, v jehož rámci starší člověk sdílí s ostatními totéž teritorium a určitý styl života, a může tak i zde vytvořit hlubší vztahy.¹³

Ve stáří dochází pod vlivem změny způsobu života k proměně sociálních dovedností. Mění se způsob komunikace i morální uvažování, stáří přináší redukci sociálních rolí. Odchod do důchodu je jednou z největších sociálně podmíněných změn ve stáří, důchodce je tímto

¹²KURIC, Jozef. *Vývojová psychologie II*, Brno: IMS, 2007. s. 58

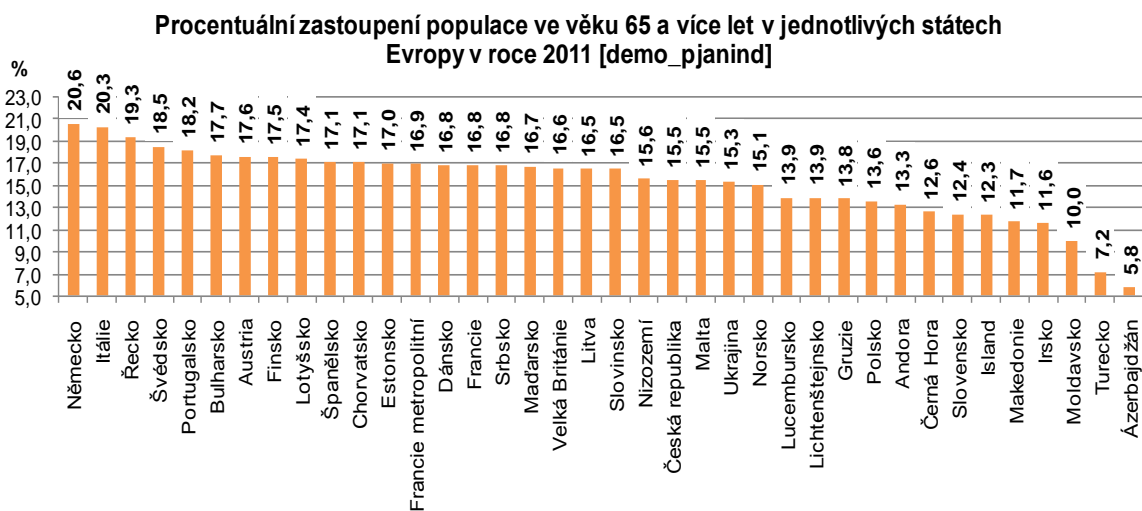
¹³VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007, ISBN 978-80-246-1318-5, s. 350

způsobem eliminován na okraj společnosti. Odchod do důchodu může mít různý osobní význam, může ovlivnit strukturu potřeb, styl života i některé složky osobnosti.¹⁴

1.3 Charakteristika současných seniorů a demografický vývoj

Dnešní starší lidé jsou závislí na sociálním státu. Jsou konzervativní, ženy mají zažité podřízené ženské role. Jsou generací, která prožila hospodářskou krizi a válku. Proto tito lidé akcentují ekonomické bezpečí a zdravotní zabezpečení a projevují respekt k autoritám.¹⁵

Stárnutí populace je nejcharakterističtější rysem demografického vývoje České republiky i dalších rozvinutých zemí Evropy. Tento demografický vývoj bude v dalších letech pokračovat. Přispěje k němu zestárnutí populačně silných poválečných ročníků a v dalším období zejména prodlužující se pravděpodobná doba dožití. Demograficky řečeno bude česká populace stárnout shora věkové pyramidy.

Obrázek 1 Zastoupení populace v jednotlivých státech Evropy (Zdroj: Český statistický úřad).

¹⁴VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007, ISBN 978-80-246-1318-5, s. 367

¹⁵Jací budou staří lidé v blízké budoucnosti? [online]. ©2013 [2013-01-03]. Dostupné z: <http://www.czrso.cz/index.php?id=448>

Nejvyšší podíl nejstarší populace (65+) mají Německo, Itálie, Řecko, Švédsko, Portugalsko a Bulharsko (20,6 - 17,7% sestupně), nejnižší zastoupení 65 a víceletých obyvatel je v Ázerbájdžánu, Turecku, Moldavsku a Irsku (5,8 - 11,6%). V České republice je tato věková skupina zastoupena 15,5%.

Podle střední varianty projekce demografického vývoje zpracované Českým statistickým úřadem by měli lidé starší 65 let v roce 2030 tvořit 22,8% populace, v roce 2050 pak 31,3%, což představuje přibližně 3 miliony osob. V roce 2007 tvořily osoby starší 65 let 14,6% obyvatel České republiky. Relativně nejrychleji se přitom bude zvyšovat počet osob nejstarších. Podle demografické prognózy zpracované Českým statistickým úřadem bude v roce 2050 žít v České republice přibližně půl milionu občanů ve věku 85 a více let (ve srovnání s 124.937 v roce 2007). Naděje dožití při narození bude v roce 2050 činit 78,9 let pro muže a 84,5 pro ženy ¹⁶(oproti 73,7 let pro muže a 79,9 let pro ženy v roce 2007).

Úhrnná plodnost po značném poklesu v devadesátých letech 20. stol. pomalu stoupá. Demografické prognózy předpovídají další růst plodnosti, která v České republice v současnosti patří k nejnižším na světě. V roce 2007 úhrnná plodnost činila 1,44. Za úroveň plodnosti nezbytnou k přirozené obnově populace se přitom považuje plodnost 2,1. Mezi demografickými ukazateli však existují významné regionální a místní rozdíly odrážející různé faktory.¹⁷

Podmínky ve stáří nelze oddělit od předcházejících životních etap. Zdraví ve stáří je ve značné míře podmíněno životními podmínkami v dětství a sociální situací matek a rodin. Je proto důležité zaměřit se na situaci lidí, kteří jsou během života různým způsobem sociálně znevýhodněni. Podpora mezigenerační solidarity a soudržnosti by měla být součástí všech opatření přijímaných v reakci na stárnutí populace.¹⁸

¹⁶Podle prognózy zpracované Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy bude naděje dožití při narození v roce 2050 činit pro muže 82 let a pro ženy 86,7 let. (B. Burcin a T. Kučera: Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2003 – 2065).

¹⁷ČSU: *Senioři v mezinárodním srovnání 2012* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/1417-12>

¹⁸Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>

1.4 Ageismus

Pokud hovoříme o seniorech, zachování jejich autonomie, musíme zmínit i pojem, se kterým se stále častěji v naší společnosti setkáváme, a který je s touto tematikou velmi úzce spjat – ageismus.

Ageismus (age - anglicky věk) je apriorní vyřazování starších lidí z různých aktivit, z činností, které vyžadují zvýšenou odpovědnost, pozornost nebo z vedoucích a nadřízených pozic pod dojmem, že nebudou schopni kvalifikovaně rozhodovat a adekvátně jednat. Způsoben je pocitem, že stáří je nemoc, respektive že staří lidé už na většinu věcí prostě nestačí.

Stáří však není nemoc a jinak zdravý, starší člověk se dovede plně postarat o sebe i o své okolí, i když s přibývajícím věkem dochází k určitým specifickým změnám, které ač neplatí absolutně, jsou přisuzovány každé starší osobě. K typickým rysům patří:

- Rigidita neboli obtížnější přizpůsobování se novinkám a zůstávání v naučených postupech a stereotypch.
- Zvýšený egocentrismus, který se projevuje upoutáváním pozornosti na svou osobu.
- Výraznější projevování celoživotních rysů, jak kladných, tak záporných (netrpělivost, štědrost, sobectví, zodpovědnost, ...).
- Smíření s realitou, především umírání a smrti.
- Efektivnější využívání životních zkušeností.¹⁹

S ageismem jsou senioři konfrontováni především v rámci veřejného života, v kontaktech s cizími lidmi (např. při cestovním v hromadné dopravě – nervozita ostatních cestujících při pomalejším nastupování seniora, apod.). Zřejmě právě proto v sociální interakci selektivně rozlišují „společnost“ a důvěrné sociální vztahy. Společnost „cizích“ lidí je zdrojem ageismu, zatímco nejbližší lidé, kteří posilují jejich sebepojetí jako jedinců hodnotných bez

¹⁹Ageismus [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ageismus>

ohledu na věk, jsou zdrojem opory proti němu. Kontakty s „cizími“ lidmi nevyhledávají či se jim vyhýbají, přítomnost blízkých vítají.²⁰

1.5 Příprava na stáří

Příprava na stáří se považuje za celoživotní úkol. Každý člověk je odpovědný za své stáří.

Dlouhodobá příprava na stáří vychází ze skutečnosti, že stáří je neoddelitelnou součástí života. Proto je rozhodující celoživotní výchovné, vzdělávací i zdravotně-osvětové působení na celou populaci. Je třeba ovlivňovat ty stránky způsobu života, které později výrazně ovlivňují stáří. Vyplatí se i výchova k manželství a rodičovství, celoživotní usilování o stabilní rodinné vztahy. Má se dbát na správnou životosprávu, racionální výživu, odstraňovat negativně působící návyky. Děti a mládež se mají orientovat na úctu ke starším.

Středně dlouhá příprava na stáří by měla začít někdy kolem 45. roku věku. V *biologické* rovině se zdůrazňuje bezpodmínečné osvojení si zásad správného životního způsobu. V *psychické* rovině se člověk má naučit praktikovat zásady duševní hygieny, přijímat stáří jako součást života, postupně akceptovat roli, která jej čeká. V *sociální* rovině se příprava soustřeďuje na rozvíjení mimopracovních aktivit, vytváření a udržování personálních vztahů a společenských styků i mimo vlastní pracoviště, věnování se koníčkům a rozvíjení zájmů nesouvisejících pouze s výkonem profese. Postupně, aktivně a cílevědomě se tedy připravuje náhradní program.

Krátkodobá příprava na stáří se zahajuje asi 3-5 let před předpokládaným odchodem do důchodu. Odchod do důchodu je psychicky náročné období, v němž člověk ztrácí dosavadní sociální postavení. Stárnoucí člověk potřebuje před odchodem do důchodu především kvalitní informace o dalších možnostech aktivního způsobu života. Žádoucí je uvést do reálného vztahu představy a plány člověka se skutečným fyzickým i psychickým stavem.²¹

²⁰SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, ISBN 978-80-86429-62-5, s. 67

²¹PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 55-57

1.6 Shrnutí

Stáří je poslední etapou lidského života. Neexistuje přesný okamžik nástupu stáří, neboť jde o velmi individuální nezvratný fyziologický proces. Člověk v tomto období prochází fyzickými, psychickými i sociálními změnami. Problematikou stáří se zabývá mnoho autorů a tudíž i členění stáří bývá velmi různorodé.

Stáří není spojeno jen s negativy, jako každá životní etapa lidského života má i svoje stránky pozitivní. Abychom byli schopni lépe čelit změnám, které sebou stáří nese, je velmi důležité se snažit na toto období připravit.

2 AUTONOMIE VE STÁŘÍ

„Přeji si, aby můj život a rozhodnutí závisela na mně samotném, ne na vnějších silách jakéhokoli druhu. Přeji si být svým vlastním nástrojem, nikoli aktů vůle jiných lidí.

Přeji si být subjektem, ne objektem, být posouván důvody, pohnutkami, vědomými záměry, které jsou moje vlastní, ne příčinami, které mě ovlivňují zvenčí. Přeji si být někdo, ne kdokoli, člověk, který jedná, rozhoduje, nikoli tím, pro něhož se rozhoduje, sebe řídící – nikoli jednajícím na základě přirozenosti (nature) nebo jiných lidí. Přeji si především být si vědom sebe sama jako myslící bytosti, mající dobrou vůli, bytosti aktivní, nesoucí odpovědnost za svoje volby a schopné vysvětlit je odkazem na své vlastní myšlenky, záměry, cíle.“

(Isaiah Berlin, podle Dworkin, 1998:107)²²

2.1 Vymezení pojmu a potřeba autonomie ve stáří

Etymologický rozbor nás odkazuje na řecké *autos*, tj. self – sám, a *nomos* neboli normu, právo, pravidlo. S tím si však nemůžeme vystačit. Autonomie je totiž složitým, multidimenzionálním jevem: Dotýká se všech rozměrů lidské existence – fyzické, mentální, spirituální, kulturní, sociální, ekonomické a politické. Jejím nositelem může být jedinec, skupina, organizace, stát.²³

Autonomie je klíčový faktor zahrnující důstojnost, který je spojen v kontextu s lidskými právy a rovností. Podle slovníku autonomie znamená svébytnost, nezávislost. V přeneseném smyslu pak autonomie znamená dělat nezávislá rozhodnutí, rozhodovat sám za sebe. Autonomie člověka je ohrožena všude tam, kde lidé potřebují pomoc a podporu v uspokojování základních a osobních potřeb, hlavně během pobytu v nemocnici nebo při užívání rezidenční péče.

Co je zásadní pro zachování autonomie v ošetrovatelské péči:

- Ošetřovat starší uživatele jako rovnocenné, s možností kontroly nad vším, co se s nimi děje.

²²SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, ISBN 978-80-86429-62-5, s. 72

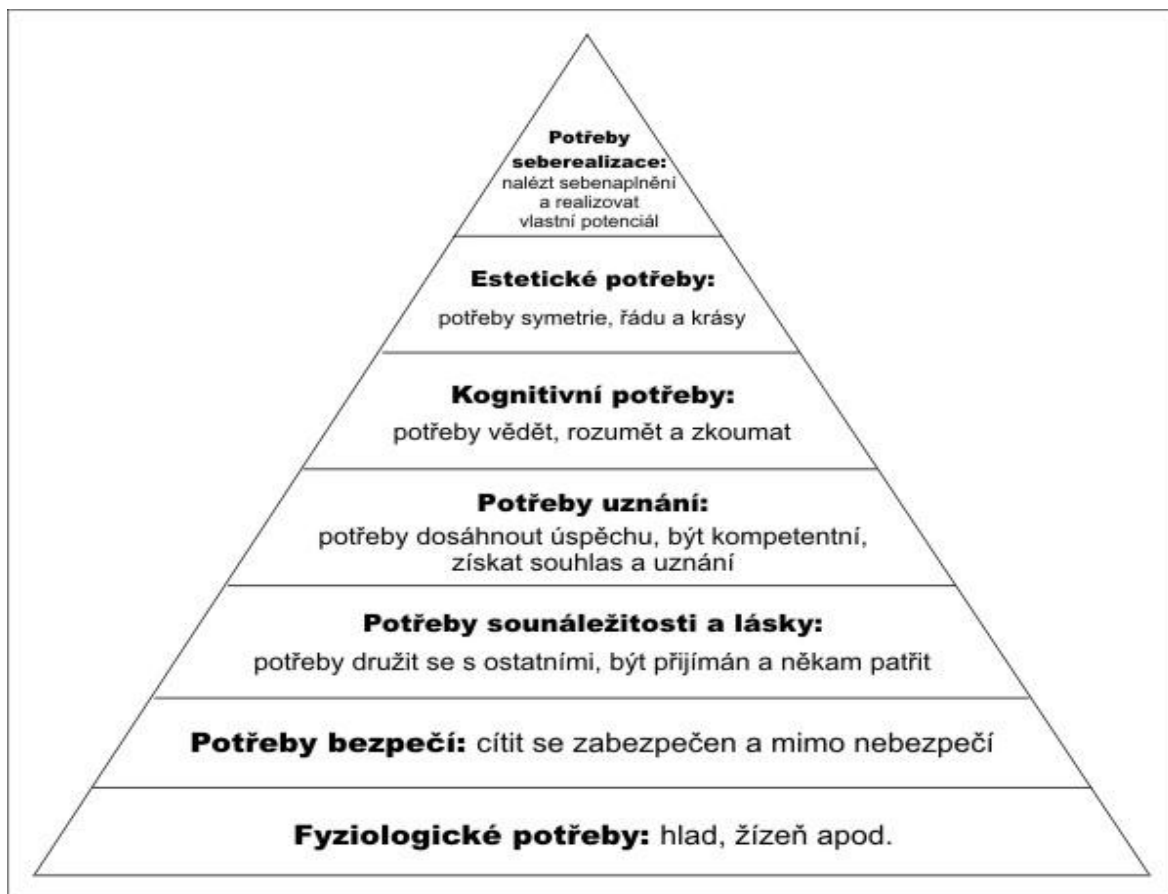
²³SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří*, s. 73

- Poskytovat informace bez slangových výrazů.
- Zajistit, aby uživatelé služeb byli plně zahrnuti do rozhodování o jejich každodenní péči, např. co budou jíst, co si obléknout, kdy jít spát apod.
- Nehodnotit, zda jsou lidé schopni rozhodovat sami za sebe, či ne.
- Zajistit čas pro personál, aby mohl podporovat rozhodování lidí.
- Zajistit, aby starší lidé měli příležitost se zapojit do rozhodování o běžných denních činnostech.
- Zajistit, aby personál disponoval dostatečnými znalostmi a dovednostmi pro podporu lidí s komunikačními nebo smyslovými poruchami.
- Zajistit dobrou dokumentaci s biografickou anamnézou, zvyky a preferencemi, rozvíjet službu obrany uživatele (pracovník je advokátem uživatele).
- Věnovat pozornost oblastem, kde je možné ohrozit autonomii a rozvíjet strategie k udržení autonomie, povzbuzovat a podporovat spolupráci v širší komunitě.
- Zahrnout seniory do vzdělávání zaměstnanců, využít jejich bohatých zkušeností a poznatků s poskytovanou péčí.²⁴

Teorii lidských potřeb vytvořil ve 40. letech 20. století **Abraham Harold Maslow**, americký psycholog, jeden ze zakladatelů humanistického proudu v psychologii. Nejčastěji bývá uváděn jako autor hierarchie lidských potřeb.

Pojem **potřeba** je chápán jako projev určitého nedostatku nebo nadbytku.

²⁴HOLMEROVÁ, I., B. JURAŠKOVÁ, a K. ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: EV Public relation, 2007. ISBN 978-80-254-0179-8. Dostupné také z: <http://www.geriatrie.cz/dokumenty/VybrKapZGerontologie.pdf>

Obrázek 2 Hierarchie lidských potřeb (Zdroj: <http://www.filosofie-uspechu.cz/maslowova-pyramida-lidskych-potreb>).

Nejzákladnější potřeby (fyziologická, bezpečí, sounáležitost a úcta) Maslow označuje jako *potřeby nedostatkové* (potřeby deficiencie), pátou kategorii (seberealizace) pak jako *potřeby růstové*. Obecně tedy platí, že níže položené potřeby jsou významnější a jejich alespoň částečné uspokojení je podmínkou pro vznik méně naléhavých a vývojově vyšších potřeb. Toto však není možné říci zcela bezvýhradně a je doloženo, že uspokojování vyšších potřeb (estetických, duchovních) může napomoci v mezních situacích lidského života, ve kterých je možnost uspokojování nižších potřeb omezena (např. v prostředí koncentračních táborů, o čemž referovali mj. Viktor Frankl nebo Konrad Lorenz). Za nejvyšší považuje Maslow potřebu seberealizace, jíž označuje lidskou snahu naplnit své schopnosti a záměry.²⁵

²⁵Abraham Maslow [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow

2.2 Fyzická a finanční soběstačnost a samostatné rozhodování seniora

Fyzickou soběstačnost, výrazně podmiňovanou zdravím, doplňuje soběstačnost finanční. Být soběstační pro seniory znamená neobtěžovat a nezatěžovat druhé nároky na jejich pomoc a nemuset se cítit být za pomoc zavázání. Soběstačnost je pro ně současně osvědčením jejich *kompetence*, kterou považují za důležitou ve vztahu k sobě samotným, a v případě samostatné péče o domácnost i ve vztahu k druhým. Autonomie je zde chápána jako zdroj sebeúcty, sebevědomí, fyzická soběstačnost je navíc zdrojem sociálního uznání.²⁶

Být zdravý, mobilní, zvládat každodenní činnosti (osobní hygiena, úklid, vaření,...) pak úzce souvisí s pozitivním přístupem k životu, možností věnovat se svými zálibám, koníčkům, žít samostatně. Je zde třeba zároveň podotknout, že fyzická nesoběstačnost nutně nevylučuje udržení kontroly nad rozhodováním.

Vysoká hodnota je přisuzována autonomii ve významu svobody a samostatného rozhodování, projevu své vůle.

Finanční autonomie ve stáří znamená pro seniory především schopnost se o sebe postarat, nezávislost na druhých lidech, absenci pocitu závazku a naopak přítomnost pocitu svobody.

Senioři se vyrovnají v podstatě s „jakkoliv“ nízkým příjmem, jehož výše jim zaručí finanční nezávislost na druhých a poskytne alespoň redukováný vějíř voleb při saturaci (uspokojení) vlastních potřeb či dokonce potřeb druhých.²⁷

²⁶SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, ISBN 978-80-86429-62-5, s. 90

²⁷SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří*, s. 137

2.3 Strategie zvládání stáří, stárnutí

„Na stáří musí být člověk dobře psychicky připraven. Jestliže se mu toto podaří, rozevře se před ním brána neuvěřitelných možností, o kterých dříve neměl ani tušení. Protože má spoustu času, může ještě někdy dokázat víc, než ve svém produktivním věku.“²⁸

Senioři prožívají stárnutí a stáří různým způsobem, odlišně se s nimi vyrovnávají. V přístupech, které jsou zde popsány, jsou spojeny významy připisované autonomii s postupy jejího udržení, resp. se strategiemi zvládání stáří:

- **Přístup „mladé stáří“** je založen na subjektivním pocitu mladosti, fyzické i finanční soběstačnosti, samostatném rozhodování a kompetenci, které nejsou zpochybňovány a jsou vnímány jako kontinuální. V interakci s rodinou a přáteli senioři akcentují vlastní autonomii a respektují autonomii druhých. Základní strategií je rozvoj aktivit středního věku, tj. placené práce, alespoň občasné, „mladých“ koníčků a zájmů, např. sportu a cestování.
- **Přístup „vyrovnané stáří“** charakterizuje „moudrá“ a vyrovnaná akceptace stáří a současných i anticipovaných omezení s ním souvisejících, která jsou již dána úbytkem vnitřních potenciálů jedinců (zdraví, energie). Důchod je chápán jako čas svobody. Senioři vyhledávají kladné stránky života, v rámci limitů jsou aktivní. Autonomie je autonomií sebevědomou, založenou na sebeúctě a respektující autonomii významných druhých. Zvláštním typem vyrovnaného stáří je stáří „věřící“, v němž se strategie odvíjejí od žití podle Desatera.
- **Přístup „ambivalentní stáří“** je typický překonáváním negativního postoje k penzionování a stáří a jejich přijetí ve smyslu „hlavně že žiji“, „stejně nic nezměním“. Senioři ostře vnímají ohrožení fyzické a finanční soběstačnosti, nikoliv však autonomie ve smyslu samostatného rozhodování. Pilířem postupů je aktivita přizpůsobená vnějším a vnitřním možnostem (brigády, zájezdy,...).

²⁸MAROUNKOVÁ, Hana. *Stáří je nejlepší věk*, 1.vyd. České Budějovice, 2005, s. 2

- **Přístup „popírání stáří“** se vyznačuje distancí od stáří a starých. Senioři nápadně vyzdvihují vlastní pozitivní vlastnosti a úspěchy. Zdůrazňují, že druzí potřebují jejich pomoc, nikoli oni pomoc druhých.
- **Přístup „vážné, nemocné, imobilní stáří“** obsahuje identifikaci se slabými a nemocnými. Obtíže stáří nejsou bagatelizovány a ironizovány, ani zveličovány. Do popředí se dostávají sociální strategie v rámci rodiny – rodina je zdrojem pomoci a podpory autonomie seniora, neomezuje svobodu jeho rozhodování.
- **Přístup „zvládnání čtvrtého věku“** znamená přijetí statusu starého, nemocného a závislého, prezentovaného i navenek, snahu seniorů vykonávat silně redukované, pasivní činnosti, dokud pro ně aktivity neztratí smysl. Mezi hlavní témata patří umírání a smrt.²⁹

Grün³⁰ dodává, že by se měl člověk postupně připravit na to, že v tomto období opustí své dílo, vyváže se z dosavadních vztahů, vzdá se vlastní moci, sil a vlivu, aby se mohlo rozvíjet to, co je teď nové. Tato novost stáří spočívá v moudrosti, mírnosti a laskavosti, klidu a svobodě.

2.4 Podpora autonomie

Přibývající počet starších lidí představuje v důsledku zvyšujícího se vzdělání a zlepšujícího se zdraví populace potenciál pro sociální a ekonomický rozvoj. Politika přípravy na stárnutí by měla reagovat na dvě základní výzvy:

- integrovat starší osoby do ekonomického a sociálního rozvoje a
- vytvořit věkově inkluzivní společnost.

Důležité je přizpůsobit politiku zaměstnanosti, důchodovou politiku a další politiky a služby probíhajícím sociálním a demografickým změnám.

Mezi hlavní principy politiky přípravy na stárnutí z pohledu Ministerstva práce a sociálních věcí je kladen důraz na lidská práva, respektování genderového aspektu problematiky

²⁹SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, ISBN 978-80-86429-62-5, s. 224-225

³⁰GRÜN, Anselm. *Život je teď*. Přeložil Vladimír Petkevič. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-749-7, s. 34

stárnutí, celoživotní přístup ke stárnutí a zdraví, důraz na rodinu a zdravé mezigenerační vztahy, tvorba opatření na výzkumem podložených poznacích a relevantních statistických datech, zvláštní pozornost je věnovaná menšinám (seniorům zdravotně postiženým, trpícím demencí, duševně nemocným, seniorům z etnických menšin atd.), respektování rozdílů mezi venkovem a městem.³¹

Vláda usnesením ze dne 9. ledna 2008 č. 8 přijala **Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012** (dále jen „Program“), významný dokument, jež stanoví cíle a opatření, která je třeba přijmout v konkrétních oblastech v kontextu demografického stárnutí a sociálních změn. Cílem je zajistit, aby dílčí politiky adekvátně reagovaly na tyto změny a na potřeby a problémy starších lidí. Program vychází z předpokladu, že ke zvýšení kvality života ve stáří a k úspěšnému řešení výzev spojených s demografickým stárnutím je nezbytné zaměřit se na následující prioritní témata: aktivní stárnutí, prostředí a komunita vstřícná ke stáří, zlepšení zdraví a zdravotní péče ve stáří, podpora rodiny a pečovatelů, podpora participace na životě společnosti a ochrana lidských práv. Program navazuje na Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003 až 2007 a dokumenty a doporučení OSN a dalších mezinárodních organizací, zejména na **Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí** (OSN, Madrid 2002) a **Zásady OSN pro starší osoby** (1991).

V březnu 2006 vláda České republiky a v návaznosti na první zprávu o plnění Národního programu přípravy na stárnutí na období let 2003 až 2007 zřídila **Radu vlády pro seniory a stárnutí populace** jako svůj poradní a iniciativní orgán.

Prioritami Rady vlády pro seniory a stárnutí populace je podpora podnikání všech osob, podpora tvorby strategií zaměstnavatelů vůči starším zaměstnancům a zvýšení jejich zaměstnanosti, podpora rodiny, zlepšování funkčního zdraví seniorů, zabránění diskriminaci na základě věku, ochrana seniorů v rizikových situacích (ochrana proti zneužívání a násilí), zvyšování povědomí lidí o stárnutí a stáří (vytvoření vhodných informačních a komunikačních nástrojů k tomuto účelu) a rozvoj spolupráce mezi státní správou, regionální a místní samosprávou, neziskovými organizacemi a sociálními partnery.

³¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>

Jedna z nejzásadnějších otázek při přípravě společnosti na stárnutí a vytváření věkově inkluzivní společnosti je zabránění diskriminaci na základě věku a ageistickým stereotypům ve společnosti. Jednou z výzev je proto poukázat na potenciál, přínos a roli starších lidí v rodině, ekonomice a celé společnosti a dále je rozvíjet a podporovat.³²

Respektovaným a uznávaným dokumentem ve prospěch seniorů je **rezoluce OSN č. 46 z roku 1991**.³³

Poslání rezoluce je vyjádřeno úvodním heslem: "*abychom přidali život rokům, které byly přidány životu*". Osmnáct zásad rezoluce je obsahově rozčleněno do pěti bloků:

- 1. blok: *Nezávislost* obsahuje šest zásad zaměřených na možnost přístupu seniorů k základním zdrojům společnosti (trh práce, vzdělání, sociální ochrana, bydlení atd.), co umožňuje seniorům vést nezávislý život a eliminuje jejich sociální vylučování ze společnosti.
- 2. blok: *Společné zapojení* obsahuje tři zásady orientované na možnost seniorů vést ve společnosti aktivní a plnohodnotný život.
- 3. blok: *Péče* obsahuje pět zásad zaměřených na možnost přístupu seniorů ke zdravotní péči, k sociálním službám a k ústavním službám při plném respektování lidských práv a základních svobod.
- 4. blok: *Seberealizace* obsahuje dvě zásady zaměřené na možnost plného využití potenciálu seniorů.
- 5. blok: *Důstojnost* obsahuje dvě zásady orientované na zachování důstojnosti, slušnosti a ohleduplnosti vůči seniorům.

Zásady rezoluce je možné uvést v život jen tehdy, když budou prosazovány společností, ale zároveň pokud i staří lidé prostřednictvím svých organizací převezmou svůj díl odpovědnosti za jejich prosazení.³⁴

³²Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>

³³Úplné znění Rezoluce OSN č. 46/91- viz příloha č. 1

2.5 Shrnutí

Na autonomii je nahlíženo z mnoha pohledů a používá se ve velké škále významů. Mezi nejvýznamnější patří dle Sýkorové³⁵ ve schopnosti člověka „dělat, co si přeje“, rozhodovat o svém životě. Nemůže být opomenuta autonomie ve významu fyzické a finanční soběstačnosti.

Autonomie jako základní rys člověka je propojena s potřebami. Uvedeno je hierarchické uspořádání potřeb Abrahama Maslowa.

Mezi dokumenty, přispívající k podpoře autonomie v stáří patří např. Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012, či Rezoluce OSN č. 46 z roku 1991.

³⁴Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti [online]. © 2001.[cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Senior.pdf>

³⁵SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, ISBN 978-80-86429-62-5.

3 SENIOŘI A JEJICH SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ A VZTAHY

3.1 Senior v přirozeném prostředí – rodina, příbuzenské vztahy

Rodina je jednou ze základních sociálních institucí, která v průběhu let prodělala některé významné změny a společnost jí také v různých dobách přikládala různou váhu.

V současné době význam rodiny stoupá, stává se postupně jakousi cílovou ideou, o kterou je třeba všemi možnými dostupnými prostředky usilovat. Je totiž třeba mít stále na paměti, že základní hodnotová orientace člověka, včetně jeho vztahu k prostředí, závisí především na vztahu k sobě, na sebedůvěře a na vědomí vlastní ceny, které se utváří, či může utvářet, právě především v rodině. Zde se rovněž rozvíjí základní smysl pro lidská práva, odpovědnost a povinnosti. Otázku disponibilních zdrojů, z nichž rodina čerpá, včetně zdrojů ekonomických, nelze opomíjet. Je však nutné si stále uvědomovat, že nelze pouze stavět na ekonomickém zabezpečení rodiny. Při výchově k odpovědnému životu, který zahrnuje i odpovědný vztah k prostředí, hraje svou roli vedle tolerance, akceptace a solidarity též důslednost, umíněnost a trpělivost.³⁶

Rodinný život starých lidí je velmi důležitý i z hlediska udržení jejich soběstačnosti v navykém prostředí. Mnohé domácnosti seniorů by nemohly vůbec existovat, kdyby nebylo pomoci mladších rodinných příslušníků. Staří lidé se snaží udržet si co nejdéle svou vlastní domácnost. Toto jejich přání je i ve shodě s přáním mladší generace. Je to touha žít v blízkosti vlastních dětí a nebýt přítom na nich závislí.³⁷

Rodinné vztahy mají své aspekty etické a společenské, není vzácná patologie rodinných vztahů. Může těžce postihnout i seniora. Psychosociálně patologický charakter má opuštěnost, jež je ve stáří zvláště tíživá. Silný pocit opuštěnosti vzniká zvláště při náhlém přerušování kontaktů dosud emocionálně velmi silných. Žije-li starý člověk sám a neudrhuje-li kontakty s rodinou či známými, ocitá se v sociální izolaci.

Složitější situace vzniká, je-li v rodině nemocný, nesoběstačný a na rodině závislý senior. Společnost musí počítat s rodinou. Právem se říká, že péče rodiny je v geriatrici nezastupitelná.

³⁶*Význam rodiny pro vývoj společnosti* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=3>

³⁷PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 53

Péče o starého a nemocného člověka v rodině nebo s pomocí rodinných příslušníků v jeho vlastní domácnosti je možná pouze při současném splnění tří základních podmínek:

1. aby rodina o nesoběstačného seniora chtěla pečovat,
2. aby o něj pečovat mohla,
3. aby to uměla.

Důležitá je především motivace, která k převzetí náročné péče vede. Je dána morálními kvalitami rodiny, procesem rodinné mravní výchovy, žebříčkem hodnot.³⁸

3.2 Pobytová zařízení pro seniory

Dlouhodobé pobytové služby

Domov pro seniory

Domovy pro seniory poskytují celoroční pobytové služby s ubytováním v jedno či více lůžkových pokojích seniorům se sníženou soběstačností, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Kromě ubytování a stravy nabízí domovy obvykle různé množství denních aktivit.³⁹

Domovy se zvláštním režimem

Domovy se zvláštním režimem je označení pro celoroční pobytová zařízení pro lidi, kteří z důvodu svého onemocnění či postižení potřebují speciální služby přizpůsobené této nemoci či postižení (potřebují „zvláštní režim“), velmi často se jedná o klienty s Alzheimerovou chorobou nebo jinými formami demencí. Kromě ubytování a stravy nabízí domovy obvykle také řadu denních aktivit (např. cvičení, vycházky, poslech četby,...) přizpůsobených potřebám lidí se syndromem demence.

³⁸PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 54

³⁹*Péče o seniory* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.peceoseniory.cz/>

Krátkodobé pobytové služby

Odlehčovací – respitní péče

Mnohdy si člověk ani neuvědomí, že je možné cítit některé události a věci jako těžší než sám život.⁴⁰ Odlehčovací služby mají odlehčit tomu, kdo o někoho pečuje v domácím prostředí. Mohou být poskytovány v určité dny nebo hodiny v domácnostech nebo v zařízeních s denním, týdenním, nebo dlouhodobým pobytem. Důvodem poskytování služby je umožnit pečující osobě nezbytný odpočinek. Po ukončení poskytování služby se klient vrací do domácího prostředí. Odlehčovací služby mohou být poskytovány opakovaně.

Týdenní stacionáře

Týdenní stacionáře poskytují služby pobytového typu seniorům se sníženou soběstačností, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Týdenní stacionáře nabízejí možnost pobytu seniorů od pondělí do pátku a na víkendy obvykle jezdí senioři domů či do domácnosti blízké osoby. V některých týdenních stacionářích je možno setrvat i přes víkend.

Léčebna dlouhodobě nemocných (LDN)

V zařízeních LDN se věnují péči o dlouhodobě nemocné klienty staršího, ale i mladšího věku. Jsou to nemocní, u kterých je již ukončen diagnostický proces a charakter jejich nemoci vyžaduje dlouhodobou sesterskou, ošetrovatelskou a rehabilitační péči. Důležitou roli v péči o tyto klienty hraje právě rehabilitační péče, která probíhá přímo na oddělení, kontinuálně i několikrát denně dle potřeby. Velký důraz je kladen vedle pohybové aktivity i na psychickou aktivitu nemocných (např. léčba prací) a také se zdůrazňuje individuální přístup k hospitalizovaným.⁴¹

⁴⁰DROZD, Jan. *Člověk pro jeden život*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1991, s. 276

⁴¹*Péče o seniory* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.peceoseniory.cz/>

3.3 Hospic – dům na konci cesty

*„Lidský život neprobíhá vždy jednoduše. Často bývá napadán chorobami, z nichž některé se stávají trvalými společníky dalšího konkrétního lidského osudu“.*⁴²

Anglický výraz hospic znamená **útulek nebo útočiště**. Historie hospiců v ČR je poměrně krátká. Je třeba uvést, že vůbec první oddělení paliativní péče bylo otevřeno v roce 1992 v rámci nemocnice TRN v Babičích nad Svitavou u Brna.

I když mezi českými hospici existují určité rozdíly, podstata je stejná a organizační rámec podobný. Hospic pomáhá umírajícím a jejich příbuzným prožít obtížné chvíle života pokud možno bez bolesti, v klidu, v bezpečí a v přítomnosti druhých lidí.

Do hospice jsou přijímáni nemocní, „které postupující choroba ohrožuje na životě, kteří potřebují intenzivní paliativní léčbu a péči, a současně není nutná hospitalizace v nemocnici a nestačí nebo není možná domácí péče“. Rodina se může, ale nemusí podílet na péči o umírajícího. Už její prostá fyzická přítomnost je velkou psychickou podporou pro umírajícího. Návštěvy jsou povoleny 7 dní v týdnu, 365 dní v roce.

Hospicové zařízení se zpravidla skládá z poměrně malé lůžkové části – obvykle do 25 lůžek a ze stacionáře, jehož činnost bývá rozsáhlá a je kombinovaná s agenturní domácí péčí. V hospicích se pravidelně nachází vzdělávací centrum s poradnou.⁴³

Prostředí hospice je příjemné a interiér hospice připomíná spíše domov než nemocnici. Běžný denní režim se výrazně liší od nemocničního a je zcela přizpůsoben potřebám jednotlivých umírajících.

Mobilní hospic nemá lůžka, vychází z přesvědčení, že pro člověka je nejlepší být na konci života doma. Členové týmu chodí domů k pacientům. Mobilní hospice nejsou dostatečně zakotveny v legislativě a zdravotní pojišťovny nejsou ochotné platit jejich služby ze zdra-

⁴²HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Rub života, líc smrti*. 1. vyd. Praha: Orbis Pyramida, 1975, s. 84

⁴³HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie*. Praha: Galén, 2000, 2007, ISBN 978-80-7262-471-3, s. 45-50

votního pojištění. Bez dostatečných prostředků ze strany státu, podpory kvalitního ohodnocení sester a lékařů nemohou mobilní hospice začít plnohodnotně fungovat.⁴⁴

Asociace poskytovatelů hospicové paliativní péče (APHPP) se opakovaně snaží prosadit zakotvení péče o terminálně nemocné do zákona o sociálních službách, ale zatím bezúspěšně. Aktuálně se připravuje další novela zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, kterou APHPP navrhuje rozšířit v §44 o další typ odlehčovací služby (odst. 2): "Zvláštním typem odlehčovacích služeb jsou terénní, ambulantní nebo pobytové služby zaměřené na péči o osoby v terminálním stavu onemocnění, které jsou poskytovány v součinnosti se zdravotní ošetrovatelskou péčí hrazenou dle zákona č. 48/1997Sb, §22 a 22a).

Cílem služby je umožnit klientům a jejich blízkým vyrovnat se s umíráním blízké osoby a poskytnout jim podporu v jejich zármutku. Hospice tak budou moci žádat o dotace MPSV na sociální péči, kterou každodenně pacientům a jejich rodinám poskytují.

Ani pak sice nebude fungování hospiců zcela bezproblémové, ale rozhodně je to snazší cesta k jejich stabilizaci a většímu pocitu jistoty pro klienty i zaměstnance.⁴⁵

Potřeby pro rozvoj lůžkových a mobilních hospiců v ČR

Pokrytí území České republiky dosažitelnou specializovanou paliativní péčí je velmi nerovnoměrné. V některých oblastech Moravy a Čech je potřeba lůžek již téměř saturována (uspokojena), jinde naopak zcela chybí - Západní Čechy, Vysočina, Liberecko apod. Mobilní hospicová péče je až na malé výjimky dosud zcela nezajištěna a tato oblast se musí stát jednou z priorit dalšího rozvoje. Zatím tomu brání neochota zdravotních pojišťoven tuto formu péče odpovídajícím způsobem podpořit. Nynější možnost indikace a vykazování tzv. signálního kódu u terminálně nemocného v domácí péči jako přívěšek ke standardní ošetrovatelské péči tento problém řeší jenom částečně.

Aktuálním úkolem Asociace je nyní prosadit do legislativy novou formu terénní, tedy mobilní paliativní péče, zajistit její financování a odpovídajícím způsobem ji rozvinout. Znamená to, aby byla vedena další jednání s ministerstvem zdravotnictví a zdravotními pojiš-

⁴⁴ *Čím se domácí hospic odlišuje od lůžkového?* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.cestadomu.cz/nejcastejsi-dotazy.html#Cim_se_domaci_hospic_odlisuje_od_luzkoveho

⁴⁵ *Asociace poskytovatelů hospicové paliativní péče* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/>

řovnými o možných jiných způsobech úhrad tak, aby bylo možné v domovech pacientů rozvinout skutečnou komplexní paliativní péči podle evropských standardů.⁴⁶

3.4 Legislativní vymezení sociálních služeb

Sociální služby pomáhají lidem žít běžným životem - umožňují jim pracovat, nakupovat, navštěvovat školy, navštěvovat místa víry, účastnit se aktivit volného času, starat se sám o sebe a o domácnost apod. Zaměřují se na zachování co nejvyšší kvality a důstojnosti jejich života. Sociální služby jsou poskytovány jednotlivcům, rodinám i skupinám obyvatel. Mezi nejpočetnější skupiny příjemců sociálních služeb patří zejména senioři, lidé se zdravotním postižením, rodiny s dětmi, ale také lidé, kteří z různých důvodů žijí "na okraji" společnosti.⁴⁷

Zákon č. 108/2006 Sb.

Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách. Dále pak zákon upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, u poskytovatelů zdravotních služeb, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních.⁴⁸

„§ 40 Pečovatelská služba

- 1. Pečovatelská služba je terénní nebo ambulantní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické oso-*

⁴⁶*Právní a finanční rámec pro hospice* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/>

⁴⁷*Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9>

⁴⁸*Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb.* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.atre.cz/zakony/page0048.htm>

by. Služba poskytuje ve vymezeném čase v domácnostech osob a v zařízeních sociálních služeb vyjmenované úkony.

2. *Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:*

a. Pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu;

b. Pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu;

c. Poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy;

d. Pomoci při zajištění chodu domácnosti;

e. Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.⁴⁹

3.5 Shrnutí

Pro udržení dobrého psychického stavu seniorů je velmi důležité, aby mohli zůstat ve svém přirozeném prostředí. Avšak spousta těchto domácností je mnohdy odkázaná alespoň na občasnou pomoc rodinných příslušníků, zvláště v době nemoci.

Pokud však senioři nemohou z nejrůznějších důvodů ve své domácnosti zůstat, je zde možnost využití pobytových zařízení pro seniory. Zvláštním typem zařízení je hospic, který pomáhá umírajícím důstojně a bez bolesti dožít svoje dny za přítomnosti nejbližších.

Aby však rodina mohla o nemocné či umírající pečovat tak dlouho, jak je zapotřebí, musí být ze strany státu připravena pomoc ve formě platných zákonů, podporující tuto ušlechtilou myšlenku.

⁴⁹Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb. [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.atre.cz/zakony/page0048.htm>

4 AKTIVNÍ STÁŘÍ – ŽIVOT PODLE SVÝCH PRAVIDEL

4.1 Volnočasové aktivity seniorů

Volný čas definujeme jako dobu, kdy si své činnosti svobodně vybíráme, děláme jen to, co nás baví a co máme rádi. Přináší nám to pocity uspokojení a uvolnění. Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.⁵⁰

Základní funkce volného času, tj. odpočinek, zábava, aktivní soužití se sociálním prostředím, zájmová činnost a vzdělávání jsou v konkrétních činnostech jedinců zastoupeny v různých proporcích. Volný čas skutečně je a zůstane sférou relativně svobodné volby činností, proto je subjektivně pocíťován jako nejcennější čas.⁵¹

Kalvach⁵² dělí činnosti seniorů ve volném čase podle:

- místa v životě člověka na činnosti všedního dne (např. příprava jídla, úklid, nakupování), pracovní činnosti (např. šití, tkaní koberců, péče o domácí zvíře), sebe péči (např. hygiena, koupání, oblékání), činnosti volného času (např. zájmové aktivity, tanec, hudba, četba) a rozvoj a vzdělávání (např. řešení problémů, diskuse, četba, psaní),
- okruhu uspokojených potřeb na činnosti směřující k zabezpečení základních biologických potřeb (např. jídlo, očista, pohyb), činnosti podporující jistotu a bezpečí, autonomii, orientaci a kontinuitu (např. budování domova), činnosti sociální povahy (např. budování vztahů, sociální sítě, participace), činnosti podporující identitu, důstojnost a osobní rozvoj (např. studium, vzdělávání, učení se novému), činnosti seberealizační (např. tvorba, umění, transcendence),

⁵⁰PÁVKOVÁ, J., B. HÁJEK, B. HOFBAUER, V. HRDLÍČKOVÁ a A. PAVLÍKOVÁ. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-423-6, s. 13

⁵¹FALTÝSKOVÁ, Jarmila. Volný čas a odpočinek. In: SPOUSTA, Vladimír et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996, ISBN 80-210-1274-9, s. 16

⁵²KALVACH, Z., Z. ZADÁK, R. JIRÁK, H. ZAVÁZALOVÁ, P. SUCHARDA a kol. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2004, ISBN 80-247-0548-6, s. 20

- podle počtu zapojených osob na individuální (např. péče o tělo, psaní dopisů, prohlížení si fotografií), párové (např. procházky, vzájemné návštěvy, návštěva divadla), společenské (např. hry, soutěže, společný zpěv, tanec), skupinové (např. společné vaření, malování, četba poezie).

Bočková, Hastrmanová a Havrdová⁵³ uvádějí, že zájmové aktivity mohou u starších osob výrazně působit v oblasti prevence sociální exkluze, pocitů samoty a potřeby péče ze strany státu. Autorky konstatují, že se starší lidé mohou věnovat obdobným aktivitám jako lidé mladší. Jediná potřeba, která při tom vyvstává, je uzpůsobení obsahu těchto aktivit s ohledem na změny zdravotního stavu, fyzické kondice a psychického rozpoložení staršího jedince.

Kalvach⁵⁴ vyzdvihuje pohybovou aktivitu jako jeden z nejvýznamnějších faktorů úspěšného stárnutí a zdravého stáří. Výkonnost, zdatnost, odolnost vůči zátěži i svalová síla klesají nejen v důsledku stárnutí, ale především v důsledku nečinnosti. Pokles zdatnosti bývá pozvolný a nenápadný. Náhle se projeví v období mimořádné zátěže, kterou nezdatný člověk ke svému překvapení nezvládne.

Lidé se ani po překročení důchodového věku nestávají náhle „konzumními tvory“, s potřebami vymezenými potravou, ošacením a existencí „střechy nad hlavou“. Zůstávají dál lidskými bytostmi se všemi, i když individuálně diferencovanými „parametry“ lidských osobností. Zvláště intenzívně se projevuje potřeba aktivity ve spojitosti s potřebou nezávislosti a soběstačnosti. Výchovná a vzdělávací péče musí, jako ostatně každá výchova, plnit významnou sociální funkci a vytvářet starému člověku možnosti, aby se sám přiměřeně podílel na životě společnosti. K tomu je nezbytné, aby se sám přiměřeně podílel na životě společnosti. K tomu je nezbytné, aby se podílel nejen na aktivitách společenských organizací a různých sociálních skupin, ale aby i sám jako jedinec zůstal stále duševně angažovaný, účastnil se nejrůznějších forem kulturního života, navštěvoval divadla, koncerty, apod., četl knihy.⁵⁵

⁵³BOČKOVÁ, L., Š. HASTRMANOVÁ a E. HAVRDOVÁ. *50+ Aktivně: fakta, inspirace a rady do druhé poloviny života*. 1. vyd. Praha: Respekt institut, 95 s. 2011, ISBN 978-80-904153-2-4, s. 79

⁵⁴KALVACH, Zdeněk. *Úspěšné stárnutí a aktivní stáří*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2004, s. 4

⁵⁵WOLF, Josef. *Umění žít a stárnout*, 1. vyd. Praha: Svoboda, 1982, s. 290-294

4.2 Vzdělávání v postproduktivním věku

Představa, že výchova a vzdělávání člověka úzce souvisí jen s obdobím dětství a mládí je již dávno překonaná. Výchova a v jejím rámci i vzdělávání je dnes chápána jako proces celoživotní. Jedním z důležitých požadavků celoživotního vzdělávání je, aby příležitost k němu měli skutečně všichni.

Občané v postproduktivním věku jsou sociální skupinou, k jejímž znakům patří homogenizace na straně jedné, a diferencovanost na straně druhé. Za homogenizovanou považujeme tuto skupinu proto, že většina jejích členů je vyvázána z pracovního procesu. Diferencovanost této skupiny je dána např. takovými znaky, jako jsou dosažená úroveň vzdělání, původní profese, sociální zařazení v mikroklimatu rodiny, finanční možnosti a osobní celoživotní zkušenosti. Je nezbytné hledat tedy rozmanité specifické vzdělávací formy různého charakteru. Může jít zejména o Lidové univerzity, Kluby aktivního stáří, Akademie třetího věku a Univerzity třetího věku.

Lidové univerzity představují specifickou podobu vzdělávání v postproduktivním věku, která se osvědčila zejména ve skandinávských a v německy mluvících zemích. Starší člověk, který má zájem o studium, absolvuje vzdělávací program společně s mladými posluchači. Pozitivní je zde zejména vzájemné ovlivňování a sbližování dvou generací.

V našich podmínkách můžeme uvést tzv. **Akademie třetího věku a Kluby aktivního stáří**. Obě tyto formy uspokojují vzdělávací potřeby seniorů zejména v těch regionech, kde nejsou vysoké školy.⁵⁶

Nejnáročnějším způsobem vzdělávání jsou **Univerzity třetího věku (U3V)**. Jedná se o oficiálně uznané instituce, které umožňují seniorům studium vysokoškolské úrovně v nejrůznějších oborech. U nás jsou postupně zaváděny podle možností příslušné vysoké školy (fakulty) a podle zájmů zúčastněných občanů. Vzdělávání má výlučně charakter osobnostního rozvoje, nikoli profesní přípravy a nezakládá nárok na profesní uplatnění.

V posledních letech vystupuje do popředí především sociálně-psychologická funkce, kterou má vzdělávání v rámci U3V plnit. Kromě uchování přiměřené kvality života se klade důraz na prevenci možného sociálního napětí mezi mladou a starší generací.

⁵⁶MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*, Brno: IMS, 2009, s. 132-141

Vzdělávání v této životní etapě přispívá nejen k mobilizaci intelektuálních a kognitivních funkcí, a i k upevnování fyzického a duševního zdraví, k posilování sebevědomí a tím i k životní spokojenosti.⁵⁷

Když nahlédneme do pedagogického slovníku, nalezneme tuto formulaci:

*„Univerzita třetího věku je specifická forma vzdělávání dospělých, určená pro vzdělávání seniorů. Realizuje se jako cykly přednášek nebo jako ucelené studium (i několika semestrové) v různých oborech humanitních, společenskovědních i přírodních. Vyučují vysokoškolské i jiní odborníci. Neposkytuje akademické tituly, vzdělání je hlavně prostředkem aktivního naplnění života“.*⁵⁸

4.3 Senior na trhu práce

*„Starý člověk má nepochybně právo na odpočinek, ale oddá-li se nečinnosti, odsuzuje se k tělesnému i duševnímu chátrání“.*⁵⁹

Nárok na výplatu starobního důchodu přiznaného podle ustanovení § 29 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění při výkonu výdělečné činnosti již není podmíněn sjednáním pracovněprávního vztahu na dobu určitou nepřesahující dobu jednoho roku.

V době po 31. 12. 2009 tedy pojištěnec může po přiznání starobního důchodu, podle ustanovení § 29 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění pracovat a pobírat důchod v plné výši bez ohledu na to, jakou výdělečnou činnost vykonává a v jakém rozsahu ji vykonává. Vedle této možnosti má poživatel důchodu možnost na základě své žádosti si zvolit při výkonu výdělečné činnosti výplatu starobního důchodu v poloviční výši.⁶⁰

Celkový počet osob s jediným nebo hlavním zaměstnáním činil v průměru za 1. - 3. čtvrtletí minulého roku 4 900 tis. a v porovnání se stejným obdobím roku 2010 se zvýšil o 26,3 tis. Počet pracujících důchodců přitom meziročně vzrostl o 11,1 tis. a jejich podíl na celko-

⁵⁷MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*, Brno: IMS, 2009, s. 132-141

⁵⁸PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2, s. 265

⁵⁹KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 152

⁶⁰*Důchodové pojištění* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>

vém růstu zaměstnanosti byl více než 40%. Pracující důchodci představovali více než 5% všech pracujících a jsou tak nezanedbatelnou částí aktivních pracovních zdrojů.

Existují velké rozdíly v intenzitě pracovního zapojení důchodců podle úrovně dosaženého vzdělání. Ve skupině osob se základním vzděláním pracoval pouze každý padesátý starobní důchodce. Ve skupině vyučených dosahuje 5% a ve skupině osob se středním vzděláním s maturitou podíl pracujících starobních důchodců je vyšší než 8% z celkového počtu respondentů s tímto stupněm vzdělání. Razantně roste podíl pracujících starobních důchodců ve skupině s vysokoškolským vzděláním, kde pracoval dokonce každý pátý starobní důchodce (19%). Jen velmi malý díl starobních důchodců pracuje v průmyslu a stavebnictví, dominantním sektorem pro jejich pracovní uplatnění je oblast služeb, ve které pracují tři čtvrtiny všech aktivních důchodců.⁶¹

4.4 Shrnutí

Rodina pro každého z nás představuje určitou jistotu a zázemí a v případě, že je člověk nesamostatný či potřebuje jen občasnou pomoc, by měla být zárukou, že se mu dostane potřebné podpory. Ať už máme na mysli pomoc hmotnou či podporu psychickou.

Velký význam má pro seniory také efektivní využití volného času. Spousta lidí nechce omezit svoje aktivity ani ve stáří – ať už jde o to být zaměstnaný, či možnost se vzdělávat nebo se věnovat různým volnočasovým aktivitám. Je to tedy velký úkol a zároveň výzva pro stát, ale hlavně pro představitele měst a obcí, aby v této oblasti bylo seniorům co nabídnout.

⁶¹ ČSU: *V republice pracuje čtvrt milionu důchodců* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/799800315550>

5 NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH

*"Násilí v rodině není normální a nikdo nemá povinnost trpět."*⁶²

Sociálně patologické projevy jsou nedílnou součástí každé společnosti. Společenský zájem je stále více věnován trestné činnosti dětí a mladistvých, jakož i trestné činnosti na dětech a mladistvých páchané. Skupina seniorů je stále opomíjena, ale i zde se tyto sociálně patologické jevy vyskytují. Staří lidé se výrazně častěji stávají obětí trestných činů na nich páchaných. Mezi nejčastější trestné činy páchané na seniorech patří: kapesní krádeže, krádeže vloupáním do bytů, sklepů, rekreačních objektů, automobilů. Dále loupeže, podvody, vydírání a úmyslné ublížení na zdraví.⁶³

Specifickým problémem zůstává násilí páchané na starých lidech.

5.1 Vymezení pojmu domácí násilí

Domácí násilí je jednou z nejrozšířenějších forem násilí, která je však nejméně podceňována a nejméně kontrolovatelná, neboť se odehrává skrytě a opakovaně mimo kontrolu veřejnosti, a to za zavřenými dveřmi domácností. Domácí násilí je jednostranné, agresor a oběť si nikdy nemění role. Nejčastěji jde o násilí páchané na ženách a dětech, ale oběťmi mohou být také muži, lidé handicapovaní a v neposlední řadě také senioři.

Starší lidé dlouhodobě stojí na okraji společenského zájmu a jsou terčem mnoha předsudků. Postupně jako by se kamsi podělo vnímání seniorů jako lidských bytostí. Dá se však jistě namítnout, že i v minulosti nebyly vztahy mezi rodiči a dětmi vždy ideální. V moderní civilizaci, v níž se duchovní hodnoty postupně vytrácejí a nahrazuje je zběsilá konzumace a hromadění majetku, se postoje ke starým lidem stačily za poměrně krátké období změnit velmi dramaticky.⁶⁴

⁶²Život 90 – Sociální služby [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/4-socialni-sluzby/14-senior-telefon--telefonicka-krizova-pomoc/142-domaci-nasili>

⁶³MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*, Brno: IMS, 2009, s. 86

⁶⁴Svět seniorů [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://domaci-nasili-seniori.sije.cz/>

O násilí a týrání seniorů se skutečně hovoří jen velmi málo, a přesto existuje a to v měřítku, které nahání hrůzu nad stavem společnosti. Zjištěno je podle odborníků pouhých 16% případů, zbylé čtyři pětiny této pověstné špičky hrůzného ledovce zůstávají utajeny.

Pro lidi, kterým je doma svými nejbližšími ubližováno místo toho, aby si v klidu užívali podzimu života, je velmi těžké s takovou věcí vyjít na veřejnost. Nepříznivý je i fakt, že mnoho seniorů, kteří jsou oběťmi špatného zacházení, nemá ponětí, že se jedná o chování nevhodné, proti kterému se mohou bránit. Velmi častým důvodem, proč se v případě násilí na své osobě zdráhají nebo odmítají obrátit o pomoc, jsou obavy a strach, že agresivita ze strany násilníka se poté začne stupňovat. Dalším důvodem nezřídka bývá, že se stydí za jednání svých dětí, vnoučat, považují to za své vlastní selhání ve výchově a ostudu mnohdy považují za horší, než bití.⁶⁵

Co je násilí na seniorech?

- Jedná se o donucovací chování užívaného jednou osobou k ovládnutí jiné nebo jiných osob, donucování probíhá jakýmkoliv způsobem.
- Může mít různé podoby: hrubé nadávky, stálé kritizování, ponižující urážky, zesměšňování, omezování vlastní svobody, ekonomické vydírání, vyhrožování až po přímé fyzické ubližování.
- Hlavním rysem takového chování je jeho dlouhodobost, opakovanost a téměř neustálá každodenní přítomnost, stejně jako to, že násilná osoba je často s agresorem v blízkém vztahu.
- U seniorů nelze hovořit pouze o problému „domácího“ násilí. POZOR - existuje i tzv. „ústavní“ násilí = institucionalizované násilí odehrávající se např. v nemocnicích, léčebnách dlouhodobě nemocných a domovech důchodců.

Co znamená ústavní „institucionalizované“ násilí?

- Násilí, odehrávající se například v nemocnicích, léčebnách dlouhodobě nemocných, domovech důchodců a domech s pečovatelskou službou.

⁶⁵Svět seniorů [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://domaci-nasili-seniori.sije.cz/>

- Ústavního násilí se na seniorech nejčastěji dopouští pracovníci zdravotní nebo sociální služby, dobrovolní pečovatelé a lékaři.
- Ústavní násilí zahrnuje bezdůvodné omezování osobní svobody, přivazování, odpírání jídla, odpírání pití, ponižování, zanedbávání, zdůrazňování nadbytečnosti, nadměrné podávání léků, ignorování požadavků apod.

Jak se může násilí na seniorech projevat?

- **Fyzické** – bití, vystavování chladu, netlumení bolesti, omezování pohybu či odpírání jídla.
- **Psychické a citové** – nadávky, urážky, vyhrožování, ponižování, odpírání návštěv a zdůrazňování nepotřebnosti seniora.
- **Finanční a majetkové** – přisvojování si důchodu, nátlak na změny v závěti, omezování vlastních práv.
- **Sexuální** – ze strany jiných klientů ústavní péče nebo členů rodiny.
- **Zanedbávání** – opomíjení potřeb seniora, neposkytování potřebné pomoci, odpírání péče, jídla, pití atd.⁶⁶

5.2 Domácí násilí v českém právu

- Existence domácího násilí byla v ČR dlouhou dobu vnímána jako soukromá záležitost.
- Postupně společnost přijala skutečnost, že domácí násilí je jev, který má celospolečenský dopad a vyžaduje spolupráci všech zainteresovaných institucí.
- V platném českém právu nebyl do roku 2007 pojem domácí násilí vůbec definován.
- Česká republika **se přijetím zákonů vztahujících se k problematice domácího násilí** přihlásila k řešení problematiky domácího násilí a současně deklarovala nulovou toleranci k násilí a závazek ochrany osob ohrožených.⁶⁷

⁶⁶Senioři a domácí násilí [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/seniori-a-domaci-nasili>

Právní rámec problematiky domácího násilí zakotvuje tři pilíře pomoci (PČR, IC, Justici) a je tvořen těmito zákony:

1. ***Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.***
 - a. Upravuje zřizování a provoz intervenčních center (IC).
 - b. IC jsou poradenská zařízení pro osoby ohrožené DN.
2. ***Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.***
 - a. Jeho podstatou je možnost zásahu státu do vztahu dvou osob, a to v jejich společném obydlí, pokud je jedna osoba druhou ohrožena.
 - b. Tímto zásahem je institut vykázání.
3. ***Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.***
 - a. Zákon upravuje oprávnění policisty rozhodnout o vykázání ze společného obydlí, zákazu vstupu do něj a zákazu navazování kontaktu s osobou ohroženou.
4. ***Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.***
 - a. Upravuje trestní postih projevů domácího násilí.
 - b. Upravuje trestní postih projevů nebezpečného pronásledování, tzv. stalking.
5. ***Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád***
6. ***Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.***
 - a. Upravuje postavení dětí, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami.

⁶⁷Domácí násilí v českém právu [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/domaci-nasilii-vceskem-pravu>

- b. Zákon rovněž upravuje oznamovací povinnosti.

Současný právní rámec tedy vytváří dostatečné možnosti jak pro ochranu osob ohrožených před domácím násilím, tak pro právní postih osob násilných a ukončení násilného jednání.⁶⁸

Jak násilí na seniorech předcházet a jak se bránit?

- Udržovat kontakt s přáteli a sousedy.
- O svých záležitostech máte právo rozhodovat sami, máte právo na informace.
- Trvejte na dodržování vašeho práva na soukromí, v bytě i v zařízení sociální péče.
- Nebát se využít služby tísňové linky (policie, záchranná služba).
- Před převodem rodinného majetku se poradit s právníkem (navštívit občanskou poradnu).
- Zavolat na bezplatnou a anonymní SENIORLINKU:

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ

telefon: 800 157 157 nebo 800 200 007

mobil: 732 842 664⁶⁹

Za optimální řešení prevence násilí na seniorech a v rodinách vůbec považujeme výchovu ke zdravému sebevědomí, zodpovědnosti za své chování, volbě vhodného partnera, samostatnosti a toleranci, a to již od dětství.⁷⁰

⁶⁸Domácí násilí v českém právu [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/domaci-nasili-vceskem-pravu>

⁶⁹Nezavírejme oči před domácím násilím [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/nezavirejme-oci-pred-domacim-nasilim-nezalezi-na-tom-kde-zijete-a-s-kym-vzdy-si-zaslouzite-dustojne-stari-bez-nasil>

⁷⁰MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*, Brno: IMS, 2009, s. 87

5.3 Shrnutí

O domácím násilí páchaném na seniorech se začíná mluvit až v poslední době. Každý pátý starší člověk zažívá některou z forem týrání, které začíná ztrátou respektu, pokračuje zanedbáváním, vykořisťováním a ekonomickým zneužíváním až po fyzické násilí.

Pro lidi, kterým je doma svými nejbližšími ubližováno místo toho, aby si v klidu užívali podzimu života, je velmi těžké s takovou věcí vyjít na veřejnost. Nepříznivý je i fakt, že mnoho seniorů, kteří jsou oběťmi špatného zacházení, nemá ponětí, že se jedná o chování nevhodné, proti kterému se mohou bránit.⁷¹

Každopádně je nutné domácí násilí včas zastavit a efektivně vyřešit.

⁷¹*Problematika domácího násilí* [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/nejcasteji_kladene_otazky/problematika_domaciho_nasili/index.html

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE

Tato část práce již představuje samotný průzkum. Nejdříve jsem vymezila cíl průzkumu, definuji hypotézy, metodu směru dat, způsob výběru průzkumného vzorku.

Pro svoji diplomovou práci jsem se rozhodla pro průzkum kvantitativní.

V kvantitativně orientovaném průzkumu testujeme hypotézu na reprezentativním výběru, neboť jeho závěry mají být zobecnitelné na celou populaci.⁷²

Kvantitativně orientovaný průzkum mi umožňuje získat mnohem více dat od více respondentů najednou, oproti průzkumu kvalitativnímu.

6.1 Průzkumný cíl

Cílem mé práce je zjistit, zda je prostředí domu s pečovatelskou službou/přirozené prostředí pro seniora přínosem z pohledu zachování jeho autonomie ve významu:

- podpory zvládání každodenních činností (osobní hygiena, úklid, vaření, nakupování,...),
- podpory udržování sociálních kontaktů a vztahů,
- podpory aktivního způsobu trávení volného času.

Hlavním cílem bude ověřit několik mých hypotéz. Pro tento průzkum jsem stanovila sedm hypotéz:

H1 – Senioři žijící ve svém přirozeném prostředí budou pozitivnější v rámci subjektivního hodnocení zvládání běžných každodenních aktivit.

H2 - Senioři žijící s partnerem budou spokojenější při hodnocení svého zdravotního stavu než senioři žijící sami.

H3 – Častěji se setkávají s nevhodným chováním vůči své osobě či předsudky senioři žijící v prostředí domu s pečovatelskou službou.

H4 - Ženy seniorky se setkávají s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě častěji než muži senioři.

⁷² RADVAN, E., M. VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*, Brno: IMS, 2011, s. 36

H5 – Pro seniory žijící ve svém přirozeném prostředí budou vztahy s jejich vrstevníky důležitější než pro seniory žijící v domě s pečovatelskou službou.

H6 – Senioři s vyšším vzděláním se budou svým koníčkům věnovat častěji.

H7 – Senioři žijící ve svém přirozeném prostředí více upřednostňují společenské a kulturní akce, které jsou organizovány Klubem seniorů v obci Mohelno před ostatními společenskými aktivitami či vlastním programem.

Vysvětlení pojmů

Senior a stáří

Způsobům, jak rozčlenit stáří a od kdy je člověk považován za seniora se věnuje mnoho autorů. Statistické údaje, ale i empirické výzkumy se většinou shodují na věku mezi 60. a 65. rokem, tedy období ukončení aktivního pracovního procesu. Pro potřeby práce můžeme za seniora považovat jedince, který má ze zákona nárok na pobírání starobního důchodu.

Senior žijící v přirozeném prostředí je osoba, která žije ve svém domově – domě či bytě a má určitý stupeň samostatnosti.

Senior žijící v domě s pečovatelskou službou je osoba, která je schopná samostatného bydlení v bytě umístěného v domě s pečovatelskou službou, je plně soběstačná nebo má sníženou soběstačnost.⁷³

6.2 Metoda sběru dat

Pro svůj průzkum jsem zvolila jako metodu sběru dat **dotazník**.

Je to metoda ke zjišťování písemných výpovědí osob. U většiny dotazníků jsou možné odpovědi předem dány a zkoumaná osoba si vybírá jednu z několika možných odpovědí. Předností této metody je její ekonomičnost – v krátké době lze získat odpovědi od mnoha

⁷³SELNER, Ivo. Úloha rodiny v péči o seniory. *Sociální práce* [online časopis]. 2004 [cit. 2013-03-01]. ISSN 1213-624. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-2-090221132843.pdf>

osob. Nevýhodou je to, že není možnost se přesvědčit o tom, zda dotazovaný rozumí otázkám.⁷⁴

Popis dotazníku

Dotazník jsem sestavovala tak, aby bylo možné ověřit stanovené hypotézy. Skládá se ze 17-ti otázek. Snažila jsem se o co největší srozumitelnost pro můj průzkumný vzorek.

V úvodu dotazníku jsem se respondentům představila a seznámila je s účelem průzkumu a tématem mé diplomové práce. Dále uvádím návod na vyplnění dotazníku a ujištění o anonymitě a použití pouze pro studijní účely. Většinou jsem používala otázky výběrové, u kterých respondenti zaškrťávají jednu z nabízených možností.

6.3 Popis průzkumu

Při výběru respondentů se mi jako nejvhodnější jevila metoda náhodného výběru.

Aby byl soubor reprezentativní, musí mít každá osoba základního souboru šanci dostat se do výběru. V případě náhodného výběru to mohu zjistit losováním nebo podle tabulky náhodných čísel, kterou je možné najít nejen v počítači, ale v každé pořádné kalkulačce.⁷⁵

V průzkumu jsem oslovila celkem 50 seniorů, 25 seniorů žijících v přirozeném prostředí a 25 seniorů žijících v Domě s pečovatelskou službou v obci Mohelno.

Výběr jsem provedla za pomoci sociální pracovnice městyse Mohelno. Ta mi poskytla seznam seniorů, kteří jsou členy Klubu seniorů v našem bydlišti. Seznam jsem rozdělila na seniory žijící v domě s pečovatelskou službou a seniory žijící v přirozeném prostředí. Dále jsem seznam rozčlenila ještě na muže a ženy, abych dosáhla stejného zastoupení v obou skupinách. Každý senior je v seznamu evidován pod pořadovým číslem. Pořadová čísla jsem zapsala na kartičky a z těch pak losovala potřebný počet respondentů.

Ve svém průzkumu jsem se zaměřila na respondenty ve věkovém rozpětí 70 – 80 let, kteří tvoří nejpočetnější skupinu Klubu seniorů.

⁷⁴ VÍZDAL, František. *Základy psychologie*, Brno: IMS, 2008, s. 36

⁷⁵ RADVAN, E., M. VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*, Brno: IMS, 2011, s. 41

Tento průzkum proběhl v lednu 2013, kdy jsem na pravidelném setkání členů Klubu seniorů společně se sociální pracovnící oslovila vybrané seniory a požádala je o spolupráci. Všichni si během společného odpoledne dotazníky přečetli a potvrdili mi, že nepotřebují žádná zpřesnění. Dotazníky mi byly po dohodě vráceny do 14-ti dnů do mnou připravené schránky u sociální pracovnice městyse. Všichni dotazovaní byli velmi vstřícní a ochotní, přestože mám zkušenost ze své praxe dobrovolnice, že panuje všeobecná nechuť k vyplňování jakýchkoliv dotazníků či anket. Vstřícnosti a ochotě v tomto případě přisuzuji i fakt, že některým z vybraných respondentů jsem v rámci svých dobrovolnických aktivit pomáhala vyřizovat různé osobní záležitosti.

6.4 Charakteristika domu s pečovatelskou službou

Městys Mohelno se nachází v okrese Třebíč, kraj Vysočina. V těsné blízkosti městyse nalezneme národní přírodní rezervaci Mohelenská hadcová step. Hadcová step patří k jedné z nejcennějších lokalit v České republice, ale také i v Evropě. Ke dni 26. 10. 2012 je dle statistických dat zde evidováno 561 čísel popisných a 1371 obyvatel.⁷⁶

Dům s pečovatelskou službou v Mohelně je moderní bezbariérová budova, která byla dostavěna v roce 2003. Zřizovatelem zařízení je městys Mohelno. Nachází se v klidné části obce. Seniorům jsou k dispozici jednopokojové a dvoupokojové byty s vlastním sociálním a zařízením a možností připojení na internet, společenská místnost, prádelna, sušárna a prostory k masážím a rehabilitaci. V budově je také telefonní automat. Pokoje jsou umístěny ve dvou patrech, jednotlivá patra jsou spojena výtahy. Kapacita zařízení je 35 osob. Přijímány jsou osoby po dosažení minim. 65 let věku na základě žádosti. Dům s pečovatelskou službou je určen hlavně pro mobilní seniory.

V blízkosti je také zdravotní středisko, lékárna, knihovna s připojením na internet. Možnost stravování přímo v domě není. V případě zájmu je dovoz obědů ve všední dny zajištěn z místní základní školy. Nájemníci si zde mohou vařit, každý z bytů je vybaven kompletní kuchyňskou linkou.

Snahou městyse je, aby každý obyvatel domu zde mohl žít tak, jak byl zvyklý ve svém přirozeném prostředí. Cílem je řešit všechny problémy a potřeby seniorů se vstřícným

⁷⁶Vítáme Vás v Mohelně [online]. © 2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mohelno-obec.cz/>

a vlídným přístupem a budovat důvěru mezi obyvateli domu a personálem či pracovníky městyse. Fotografie Domu s pečovatelskou službou v Mohelně přikládám v příloze č. 3.

6.5 Analýza dat

V rámci prováděného průzkumu bylo rozdáno celkem 50 dotazníků, ke zpracování byly vráceny všechny, návratnost byla tedy 100%.

Průzkum zahrnoval seniory žijící v Domě s pečovatelskou službou v Mohelně, a dále seniory, kteří žijí ve svém přirozeném prostředí.

Získaná data jsem nejdříve rozdělila a odpovědi zaznamenávala dle četnosti jednotlivých variant. Poté následoval rozbor výsledků a hledání vztahu mezi proměnnými.

Nezávisle proměnné – objektivní a stálé charakteristiky respondentů:

1. věk
2. pohlaví – muž/žena,
3. žijete – sám/s partnerem (rkou),
4. bydliště - dům s pečovatelskou službou/vlastní dům (byt),
5. dosažené vzdělání – základní/učební obor/středoškolské/vysokoškolské.

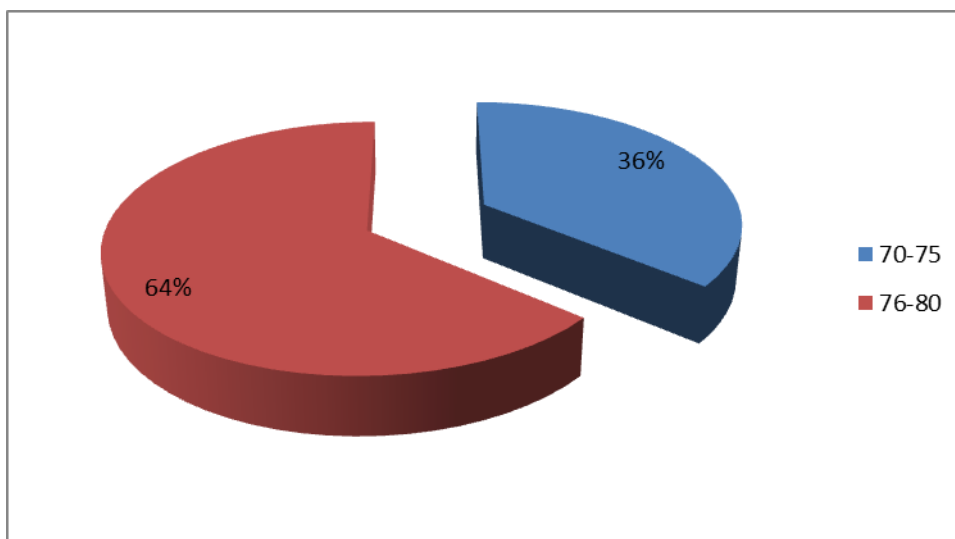
Závisle proměnná je proměnná měnící se vlivem nezávisle proměnné. V tomto případě jsou to otázky z dotazníku, které směřují ke zkoumání jevů, zejména:

1. zda je problematice seniorů věnována v naší společnosti dostatečná pozornost,
2. s jakými problémy se senioři nejčastěji potýkají,
3. zda se setkali s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě a věděli by, jak se tomuto chování bránit,
4. jakým koníčkům se nejčastěji věnují,
5. zda, jsou pro ně vztahy se svými vrstevníky důležité.

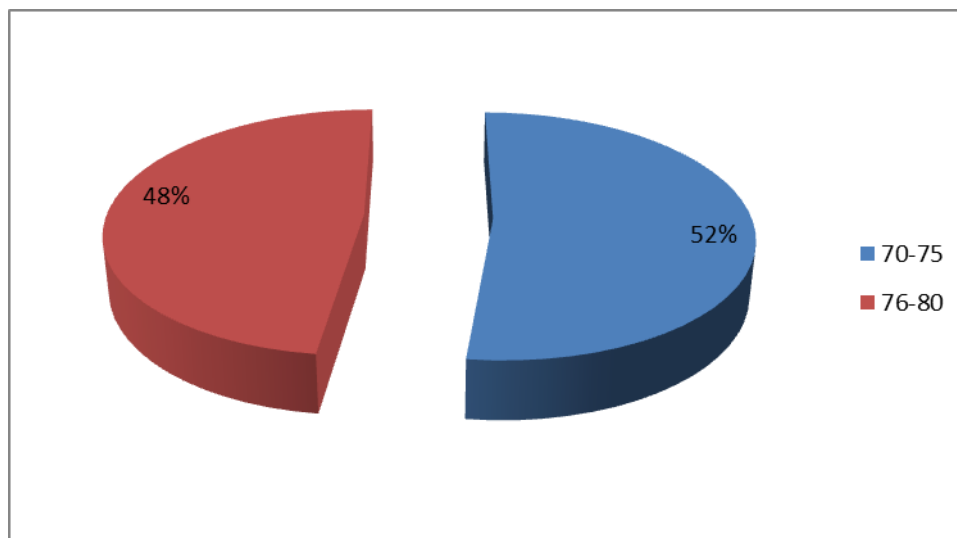
V tabulkách a obrázcích uvádím přehledné zpracování otázek ze svého dotazníku.

Tabulka 1 Věkové složení respondentů - Dům s pečovatelskou službou.

Věk	Četnost	Četnost (%)
70-75	9	36
76-80	16	64
CELKEM	25	100

*Obrázek 3 Věkové složení respondentů – Dům s pečovatelskou službou.**Tabulka 2 Věkové složení respondentů - Přirozené prostředí seniorů.*

Věk	Četnost	Četnost (%)
70-75	13	52
76-80	12	48
Celkem	25	100

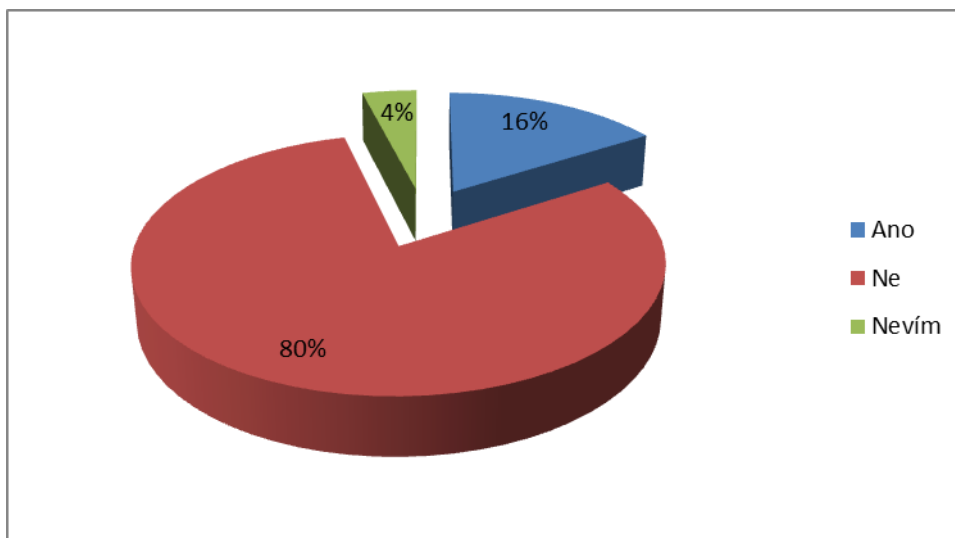
Obrázek 4 Věkové složení respondentů – Přirozené prostředí seniorů.

V přirozeném prostředí byl počet seniorů ve dvou věkových kategoriích téměř vyrovnaný, v domě s pečovatelskou službou se tento stav podstatně lišil. Převažují respondenti v kategorii 76 – 80 let. Zřejmě je to dáno tím, že senioři jsou nuceni opouštět své domovy v momentě, kdy přestávají zvládat péči o sebe a svoji domácnost, což je s přibývajícím věkem stále obtížnější.

Otázka č. 1 – Zájem o problematiku seniorů v naší společnosti

Tabulka 3 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Dům s pečovatelskou službou.

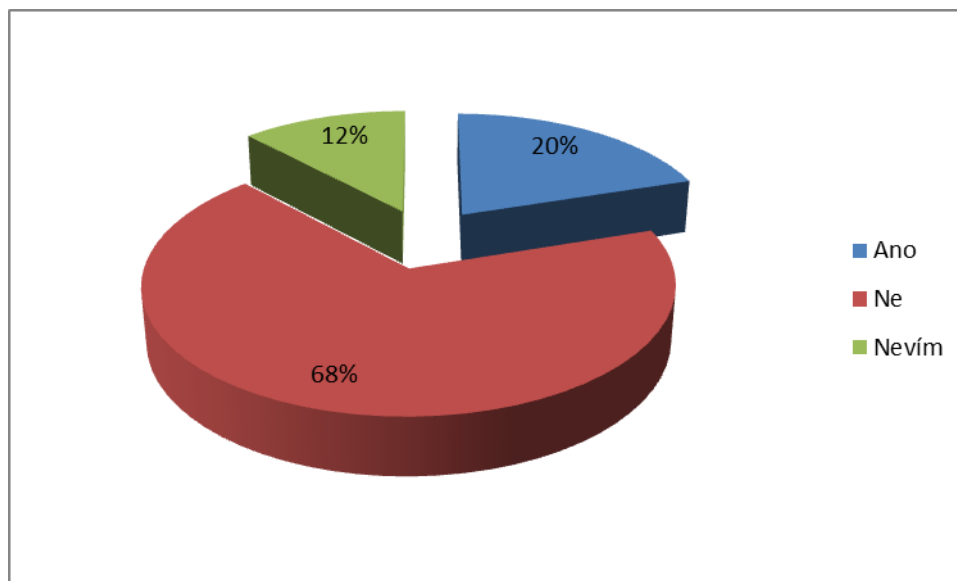
MYSLÍTE SI, ŽE JE PROBLEMATICE SENIORŮ VĚNOVÁNA V NAŠÍ SPOLEČNOSTI DOSTATEČNÁ POZORNOST?	Četnost	Četnost (%)
Ano	4	16
Ne	20	80
Nevím	1	4
CELKEM	25	100

Obrázek 5 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 4 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Přirozené prostředí seniorů.

MYSLÍTE SI, ŽE JE PROBLEMATICE SENIORŮ VĚNOVÁNA V NAŠÍ SPOLEČNOSTI DOSTATEČNÁ POZORNOST?	Četnost	Četnost (%)
Ano	5	20
Ne	17	68
Nevím	3	12
CELKEM	25	100

Obrázek 6 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Přirozené prostředí seniorů.

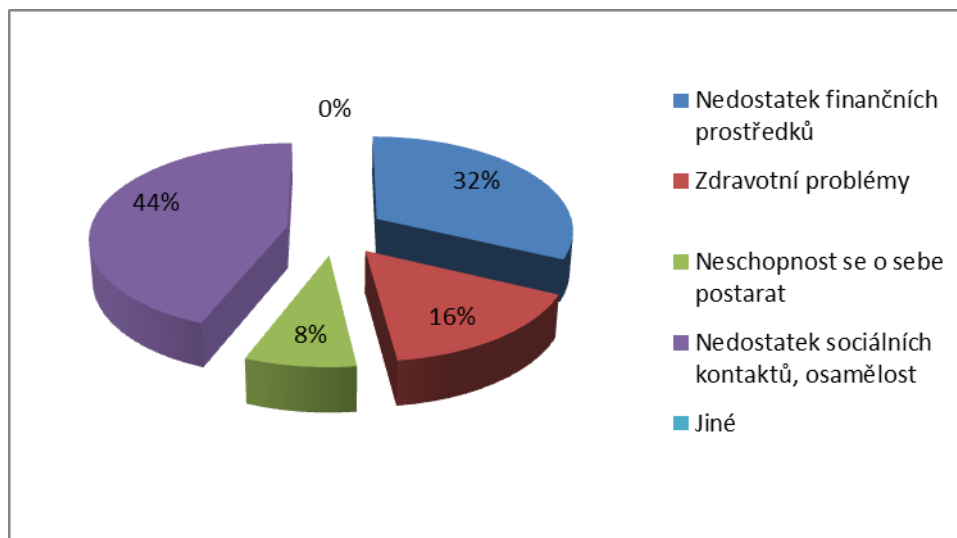
Dle mého názoru by mělo být samozřejmostí, aby se společnost postarala o své seniory, aby prožívali důstojné stáří a nebyli izolováni od běžného života. Aby oni sami vnímali, že o jejich zkušenosti a životní názory je stále zájem.

Odpovědi seniorů žijících ve svém přirozeném prostředí a seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou jsou poměrně vyrovnané. Většina respondentů se domnívá, že problematice seniorů není v naší společnosti věnována dostatečná pozornost a místo bydliště v tomto případě není rozhodující.

Otázka č. 2 – Největší problém, se kterým se senioři potýkají

Tabulka 5 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Dům s pečovatelskou službou.

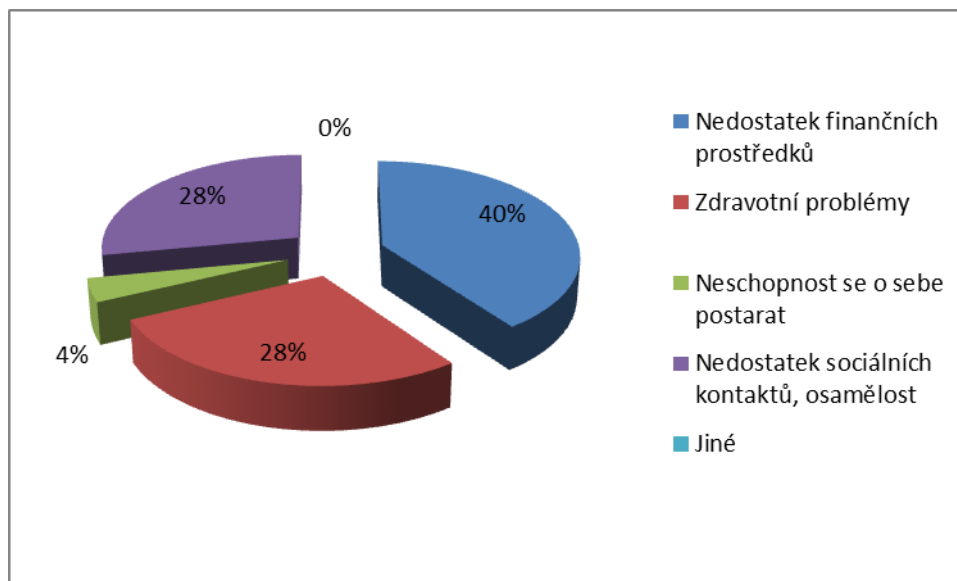
CO POVAŽUJETE ZA NEJVĚTŠÍ PROBLÉM, SE KTERÝM SE NYNÍ POTÝKÁTE?	Četnost	Četnost (%)
Nedostatek finančních prostředků	8	32
Zdravotní problémy	4	16
Neschopnost se o sebe postarat	2	8
Nedostatek sociálních kontaktů, osamělost	11	44
Jiné	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 7 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 6 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Přirozené prostředí seniorů.

CO POVAŽUJETE ZA NEJVĚTŠÍ PROBLÉM, SE KTERÝM SE NYNÍ POTÝKÁTE?	Četnost	Četnost (%)
Nedostatek finančních prostředků	10	40
Zdravotní problémy	7	28
Neschopnost se o sebe postarat	1	4
Nedostatek sociálních kontaktů, osamělost	7	28
Jiné	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 8 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Přirozené prostředí seniorů.

Druhá otázka má lépe vymezit, co senioři subjektivně vnímají jako největší problém, se kterým se v současné době oni sami potýkají.

V domě s pečovatelskou službou 44% respondentů odpovědělo, že jim chybí *sociální kontakt*, cítí se osamělí. Možná je to dáno tím, že návštěvy rodinných příslušníků jsou méně časté (např. větší vzdálenost místa bydliště rodinných příslušníků, nebo již nikoho nemají) a někteří ve svém věku hůře navazují nová přátelství se svými vrstevníky. Možná díky této skutečnosti je toto číslo – 28% u respondentů žijících v přirozeném prostředí o něco nižší.

Nedostatek finančních prostředků vnímají jako problém poměrně vyrovnaně obě skupiny respondentů. V domě s pečovatelskou službou považuje 32% respondentů nedostatek finančních prostředků za největší problém, se kterým se nyní potýkají, u seniorů žijících v přirozeném prostředí vnímá finance jako největší problém 40% respondentů. Pro seniory žijící ve svém přirozeném prostředí je nedostatek finančních prostředků o něco výraznější, možná proto, že jsou nuceni neustále kromě pravidelných plateb investovat ještě do údržby a oprav svých rodinných domů či bytů.

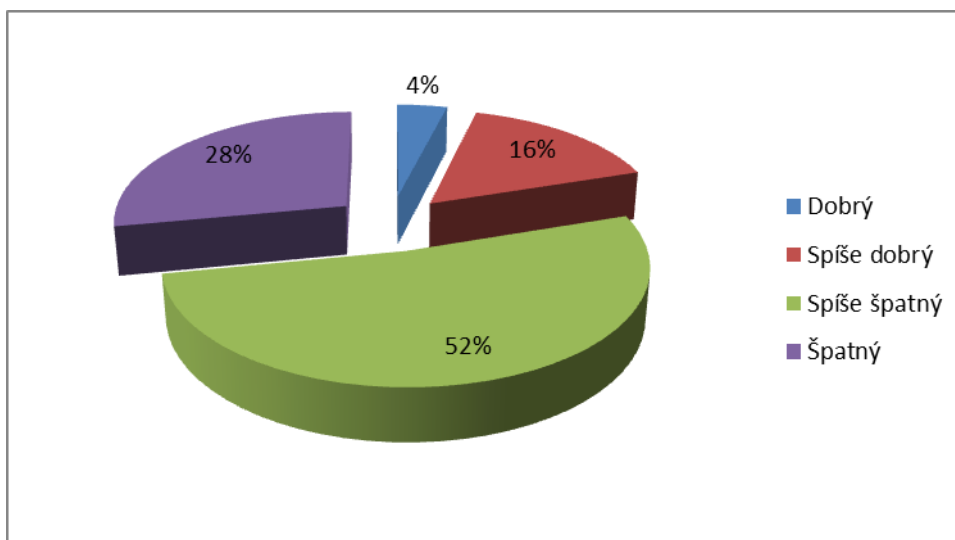
Pouze 4% respondentů žijících v přirozeném prostředí považuje za největší problém, se kterým se potýkají, *neschopnost se o sebe postarat*, velmi podobně odpovědělo – 8% respondentů žijících v domě s pečovatelskou službou. Této skutečnosti přisuzují fakt, že Dům s pečovatelskou službou v Mohelně je zaměřen převážně na mobilní seniory.

Zdravotní potíže považuje za největší problém, se kterým se nyní potýkají 16% respondentů žijících v domě s pečovatelskou službou a 28% respondentů žijících v přirozeném prostředí.

Otázka č. 4 – Zdravotní stav

Tabulka 7 Názory respondentů na zdravotní stav – Dům s pečovatelskou službou.

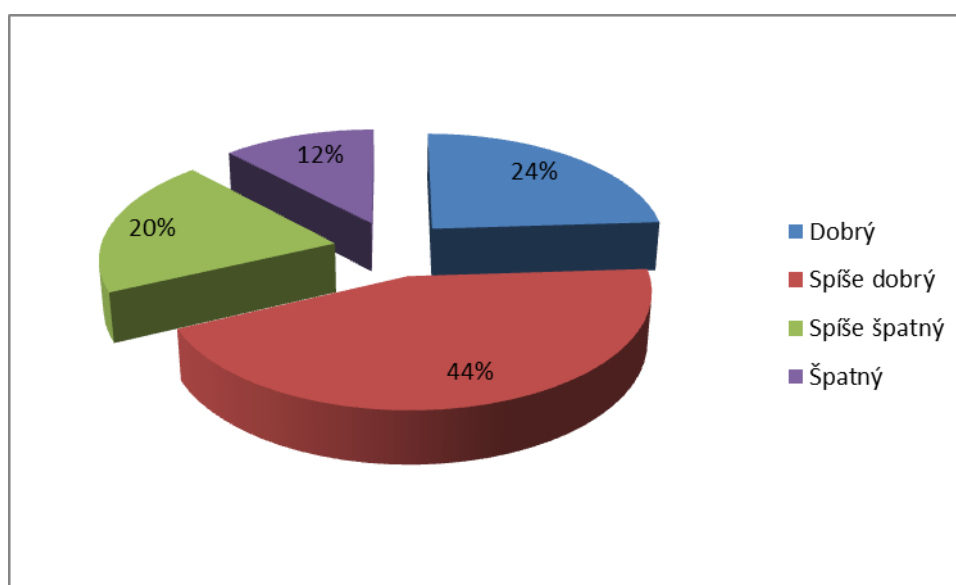
JAK BYSTE ZHODNOTIL (A) SVŮJ ZDRAVOTNÍ STAV?	Četnost	Četnost (%)
Dobry	1	4
Spíše dobrý	4	16
Spíše špatný	13	52
Špatný	7	28
CELKEM	25	100

Obrázek 9 Názory respondentů na zdravotní stav – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 8 Názory respondentů na zdravotní stav – Přirozené prostředí seniorů.

JAK BYSTE ZHODNOTIL (A) SVŮJ ZDRAVOTNÍ STAV?	Četnost	Četnost (%)
Dobrý	6	24
Spíše dobrý	11	44
Spíše špatný	5	20
Špatný	3	12
CELKEM	25	100

Obrázek 10 Názory respondentů na zdravotní stav – Přirozené prostředí seniorů.

Za neméně podstatnou otázku považuji i otázku týkající se subjektivního hodnocení svého zdravotního stavu, protože si myslím, že zdravotní stav a fyzická soběstačnost mají největší vliv na celkovou životní spokojenost seniorů. Je to také rozhodující kritérium proto, aby mohli setrvávat ve svých domovech, nebo museli být přijímáni do služeb sociální péče.

Seniori, žijící ve svém přirozeném prostředí většinou hodnotili svůj zdravotní stav jako spíše dobrý – 44% respondentů, 24% respondentů hodnotilo svůj zdravotní stav jako dobrý, 20% respondentů hodnotilo svůj stav jako spíše špatný a 12% respondentů hodnotilo svůj zdravotní stav jako špatný.

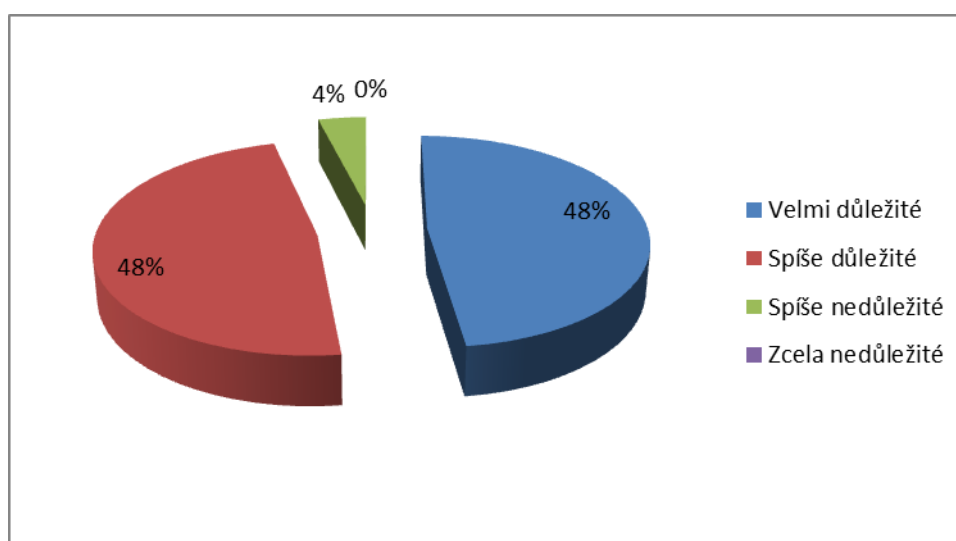
Senioři, žijící v domě s pečovatelskou službou svůj zdravotní stav naopak hodnotili jako spíše špatný – 52% respondentů, jako špatný hodnotilo svůj zdravotní stav 28% respondentů. Jako dobrý hodnotilo svůj zdravotní stav pouze 4% respondentů a jako spíše dobrý hodnotilo svůj zdravotní stav 16% respondentů.

Mnozí senioři o své zdraví stále více pečují, vzrůstá počet zájemců o masáže, o organizované pochody či pohybové aktivity v místní tělocvičně, přizpůsobené věkovým kategoriím a možnostem seniorů.

Otázka č. 5 – Sdělování informací o zdravotním stavu.

Tabulka 9 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Dům s pečovatelskou službou.

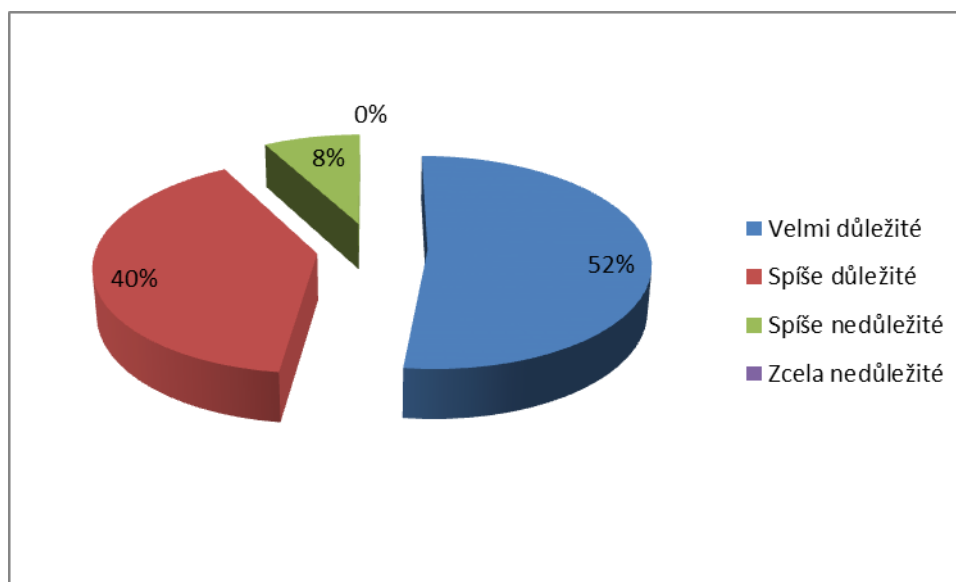
JAK JE PRO VÁS DŮLEŽITÉ, ABY VÁM LÉKAŘI SDĚLOVALI PODROBNÉ INFORMACE O VAŠEM ZDRAVOTNÍM STAVU A POSKYTOVANÉ PÉČI?	Četnost	Četnost (%)
Velmi důležité	12	48
Spíše důležité	12	48
Spíše nedůležité	1	4
Zcela nedůležité	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 11 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 10 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Přirozené prostředí seniorů.

JAK JE PRO VÁS DŮLEŽITÉ, ABY VÁM LÉKAŘI SDĚLOVALI PODROBNÉ INFORMACE O VAŠEM ZDRAVOTNÍM STAVU A POSKYTOVANÉ PÉČI?	Četnost	Četnost (%)
Velmi důležité	13	52
Spíše důležité	10	40
Spíše nedůležité	2	8
Zcela nedůležité	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 12 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Přirozené prostředí seniorů.

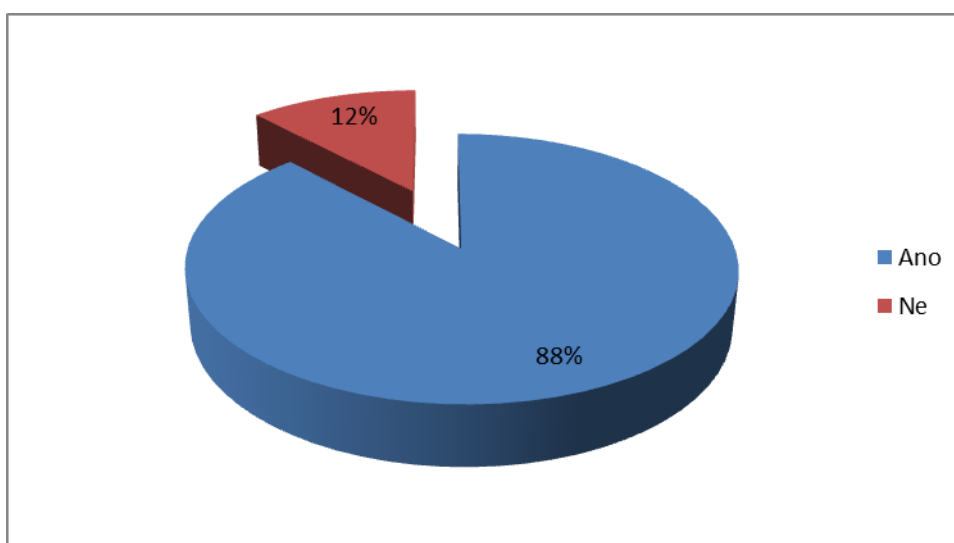
Další otázkou volně navazují na subjektivní hodnocení zdravotního stavu seniorů. Protože mnoho seniorů kritizuje právě chování a přístup zdravotníků, jevílo se mi jako vhodné zmapovat názory týkající se podrobného sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči. Dle mého názoru jsou senioři mnohdy stroze odbýváni nebo jim jsou informace podány tak, že se v nich neumějí správně zorientovat či jim nerozumějí. 52% respondentů žijících v přirozeném prostředí považuje za sdělování podrobných informací o zdravotním stavu či poskytované péči za velmi důležité, 40% respondentů za spíše důležité, 8% za spíše nedůležité. 48% respondentů žijících v domě s pečovatelskou službou považuje za

velmi důležité, aby jim byly sdělovány podrobné informace o zdravotním stavu a poskytované péči, stejný počet – 48% respondentů to považuje za spíše důležité a pouze 4% respondentů za spíše nedůležité.

Otázka č. 6 – Zkušenost s nevhodným chováním či předsudky

Tabulka 11 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Dům s pečovatelskou službou.

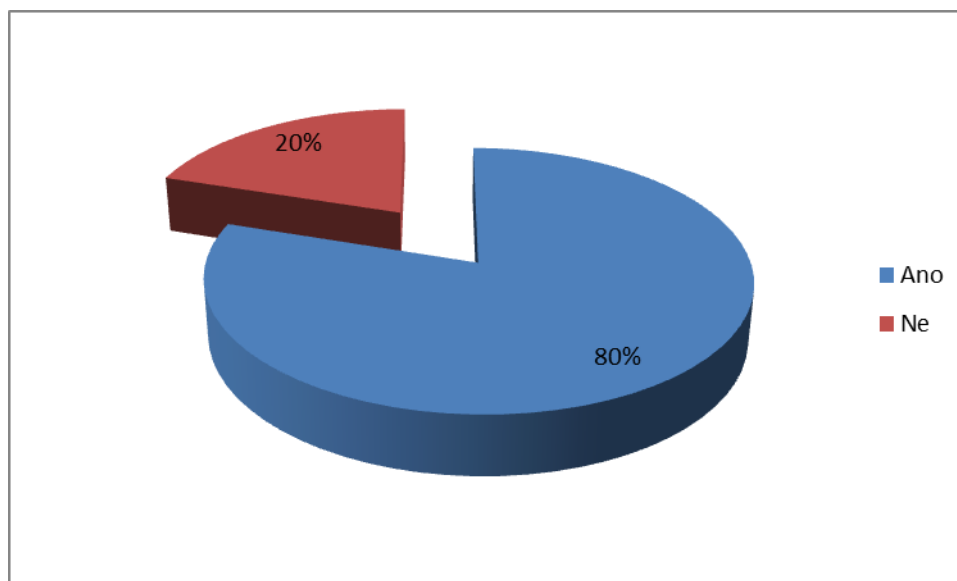
SETKAL JSTE SE NĚKDY S NEVHODNÝM CHOVÁNÍM ČI PŘEDSUDEKY VŮČI SVÉ OSOBE?	Četnost	Četnost (%)
Ano	22	88
Ne	3	12
CELKEM	25	100

Obrázek 13 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 12 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Přirozené prostředí seniorů.

SETKAL JSTE SE NĚKDY S NEVHODNÝM CHOVÁNÍM ČI PŘEDSUDKY VŮČI SVÉ OSOBĚ?	Četnost	Četnost (%)
Ano	20	80
Ne	5	20
CELKEM	25	100

Obrázek 14 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Přirozené prostředí seniorů.

Senioři jsou lidé často osamocení, bezradní, lítostiví a proto i velmi často ovladatelní. Někteří staří lidé jsou bohužel vystaveni násilnému chování jak ze strany členů vlastní rodiny, tak i mimo rodinu - domovy důchodců, seniorské domy nebo penziony či lůžková zařízení se zdravotní péčí.

88% respondentů žijících v domě s pečovatelskou službou se setkalo s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě a pouze 12% se s nevhodným chováním nesetkalo.

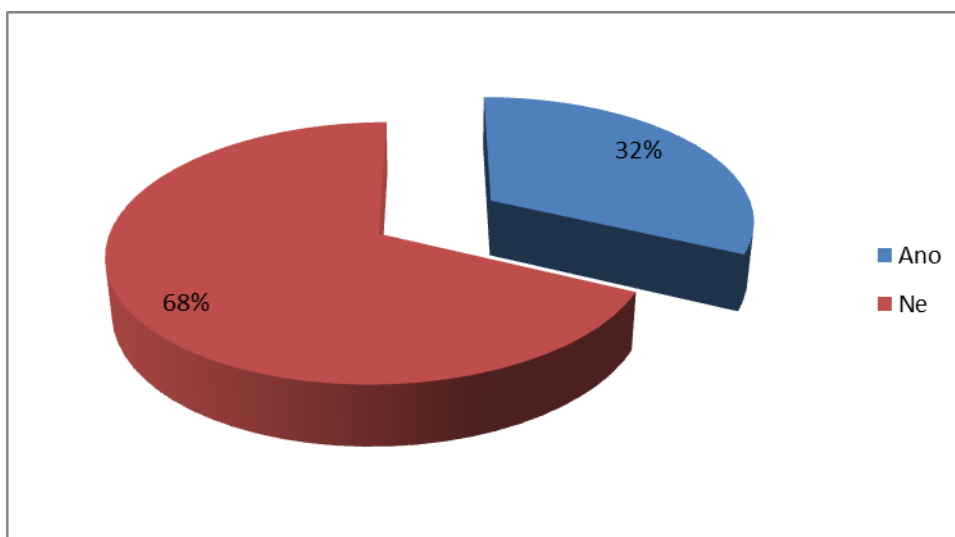
80% respondentů žijících ve svém přirozeném prostředí se setkalo s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě a 20% se s nevhodným chováním nesetkalo.

Velká většina seniorů se setkala s nevhodným chováním vůči své osobě a v tomto případě není místo bydliště rozhodující.

Otázka č. 7 – Možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům

Tabulka 13 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Dům s pečovatelskou službou.

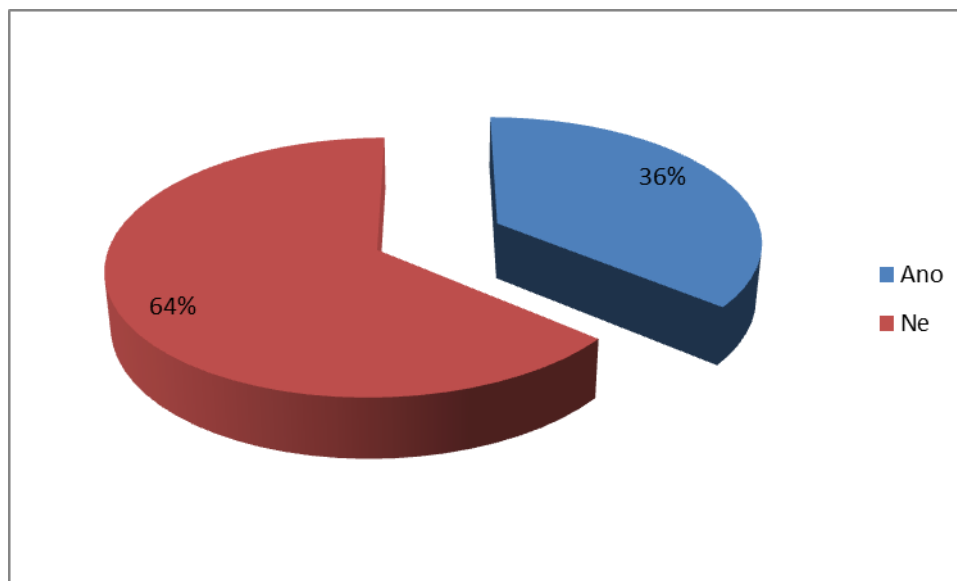
POKUD ANO, VĚDĚL BYSTE, JAK SE BRÁNIT?	Četnost	Četnost (%)
Ano	8	32
Ne	17	68
CELKEM	25	100

Obrázek 15 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 14 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Přirozené prostředí seniorů.

POKUD ANO, VĚDĚL BYSTE, JAK SE BRÁNIT?	Četnost	Četnost (%)
Ano	9	36
Ne	16	64
CELKEM	25	100

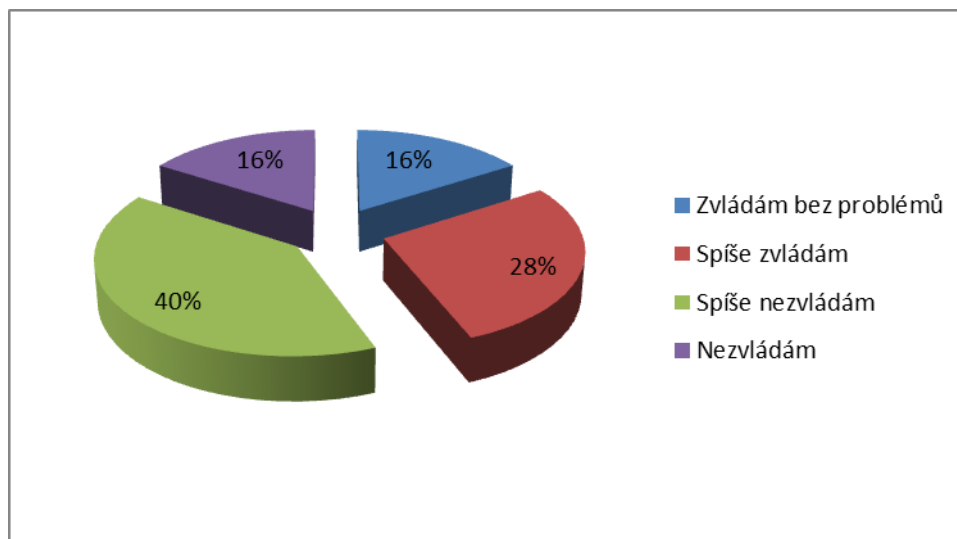
Obrázek 16 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Přirozené prostředí seniorů.

S nevhodným chováním vůči seniorům se nabízí i další otázka, zda vůbec vědí, jak se bránit, či kam se obrátit o pomoc. U seniorů, žijících v domě s pečovatelskou službou 32% respondentů by vědělo, jak se bránit nevhodnému chování či předsudkům, ale 68% respondentů by nevědělo, jak se bránit. V případě seniorů žijících v přirozeném prostředí je to velmi podobné, 36% respondentů by vědělo jak se bránit nevhodnému chování či předsudkům a 64% respondentů by nevědělo, jak se bránit. Výsledky průzkumu ukazují, že i nadále je potřeba věnovat se osvětě, senioři musí vědět, že jsou možnosti obrany a hlavně, že s tímto problémem nezůstávají sami.

Otázka č. 8 – Zvládání běžných každodenních aktivit

Tabulka 15 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.

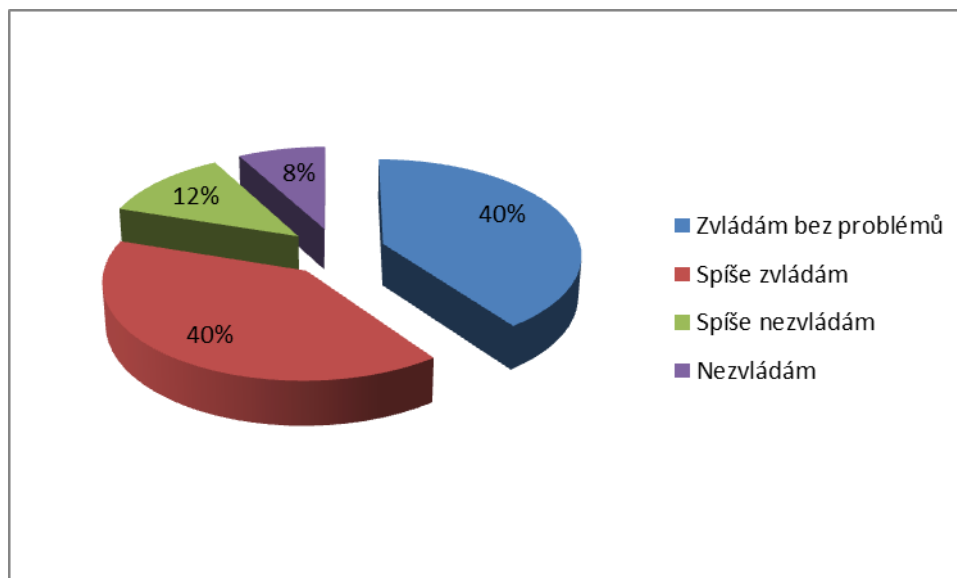
JAK ZVLÁDÁTE BĚŽNÉ KAŽDODENNÍ AKTIVITY?	Četnost	Četnost (%)
Zvládám bez problémů	4	16
Spíše zvládám	7	28
Spíše nezvládám	10	40
Nezvládám	4	16
CELKEM	25	100

Obrázek 17 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 16 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.

JAK ZVLÁDÁTE BĚŽNÉ KAŽDODENNÍ AKTIVITY?	Četnost	Četnost (%)
Zvládám bez problémů	10	40
Spíše zvládám	10	40
Spíše nezvládám	3	12
Nezvládám	2	8
CELKEM	25	100

Obrázek 18 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.

Autonomii ve stáří mnoho seniorů vztahuje nejvíce ke zdraví, zdravotnímu stavu. Většina seniorů zdůrazňuje, že je pro ně nejdůležitější, aby zůstali mobilní a mohli se o sebe a svoji domácnost starat co nejdéle. Ztráta soběstačnosti může znamenat nutnost opustit svoji domácnost, svoje zázemí, kde žijí po většinu svého života.

U seniorů, žijících v domě s pečovatelskou službou 16% respondentů zvládá běžné každodenní aktivity, 28% respondentů je spíše zvládá, 40% respondentů je spíše nezvládá a 16% respondentů tyto běžné každodenní aktivity nezvládá vůbec.

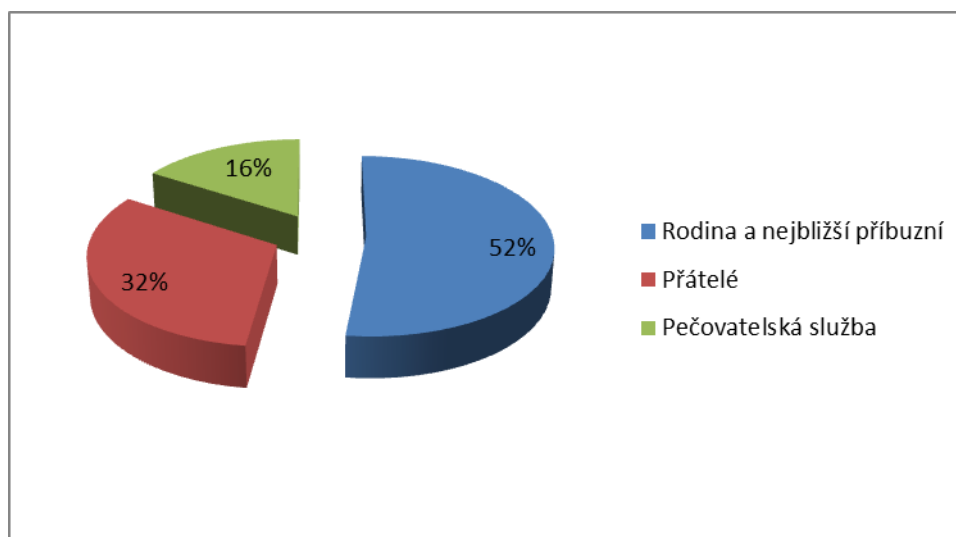
Naopak u seniorů žijících v přirozeném prostředí 40% respondentů zvládá běžné každodenní aktivity, 10% respondentů je spíše zvládá, 12% respondentů je spíše nezvládá a jen 8% respondentů tyto běžné každodenní aktivity nezvládá vůbec.

Počet seniorů žijících v přirozeném prostředí, kteří zvládají nebo spíše zvládají běžné každodenní aktivity je mnohem vyšší, než u seniorů žijících v přirozeném prostředí. Možná je to dáno tím, že senior, který opouští svůj domov, tak činí z důvodu nějakých omezení, které řeší dům s pečovatelskou službou.

Otázka č. 9 – Pomoc při potížích se zvládnutím běžných každodenních aktivit

Tabulka 17 Názory respondentů na pomoc při zvládnutí běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.

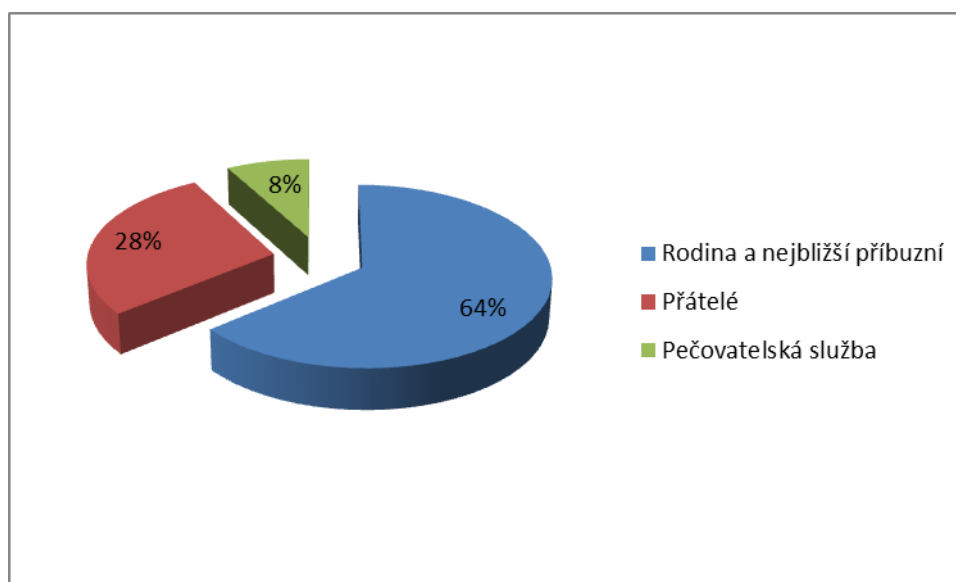
NA KOHO SE V PŘÍPADĚ POTÍŽÍ SE ZVLÁDNUTÍM BĚŽNÝCH KAŽDODENNÍCH AKTIVIT NEJČASTĚJI OBRACÍTE?	Četnost	Četnost (%)
Rodina a nejbližší příbuzní	13	52
Přátelé	8	32
Pečovatelská služba	4	16
CELKEM	25	100

Obrázek 19 Názory respondentů na pomoc při zvládnutí běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 18 Názory respondentů na pomoc při zvládnání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.

NA KOHO SE V PŘÍPADĚ POTÍŽÍ SE ZVLÁDNÁNÍM BĚŽNÝCH KAŽDODENNÍCH AKTIVIT NEJČASTĚJI OBRACÍTE?	Četnost	Četnost (%)
Rodina a nejbližší příbuzní	16	64
Přátelé	7	28
Pečovatelská služba	2	8
CELKEM	25	100

Obrázek 20 Názory respondentů na pomoc při zvládnání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.

V případě, že senioři nestačí na některé z každodenních úkolů, většinou řeší svoji situaci tak, že osloví své nejbližší příbuzné, či přátele, sousedy a známé.

V teoretické části své práce uvádím důležitost rodiny a jejího zázemí v péči o seniora. Vzácné však nejsou ani případy, že díky špatným vztahům v rodině či velké vytíženosti členů rodiny senioři preferují pečovatelskou službu.

Odpovědi seniorů žijících ve svém přirozeném prostředí a seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou jsou poměrně vyrovnané. U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou se 52% respondentů v případě potíží se zvládnáním běžných každodenních aktivit

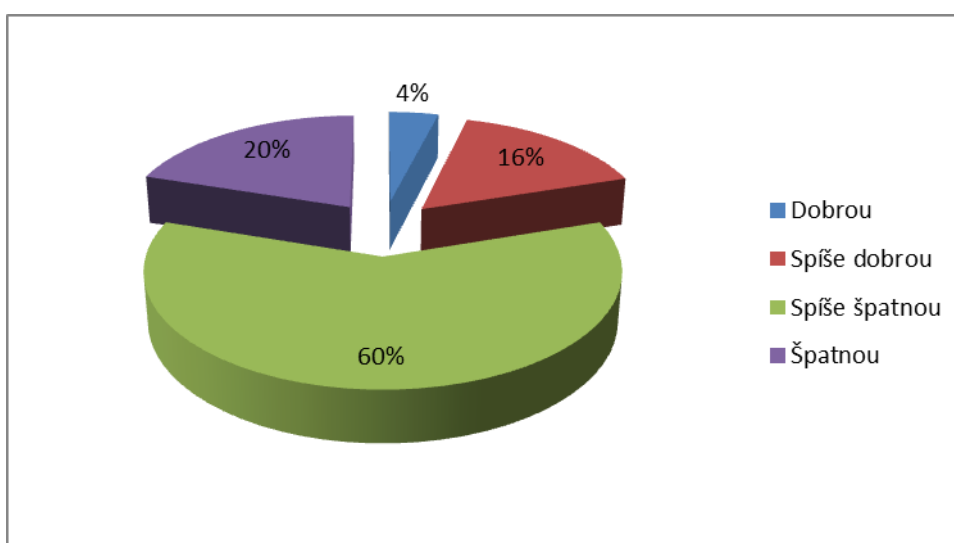
nejčastěji obrací na rodinu a nejbližší příbuzné, 32% respondentů se obrací na přátele a pouze 16% respondentů kontaktuje pečovatelskou službu.

U seniorů žijících v přirozeném prostředí se 64% respondentů v případě potíží se zvládnutím běžných každodenních aktivit nejčastěji obrací na rodinu a nejbližší příbuzné, 28% respondentů se obrací na přátele a pouze 8% respondentů kontaktuje pečovatelskou službu. Z uvedeného vyplývá, že těžiště pomoci zůstává v rodině nejbližších příbuzných, bydliště seniora není rozhodující.

Otázka č. 10 – Finanční situace

Tabulka 19 Názory respondentů na svoji finanční situaci – Dům s pečovatelskou službou.

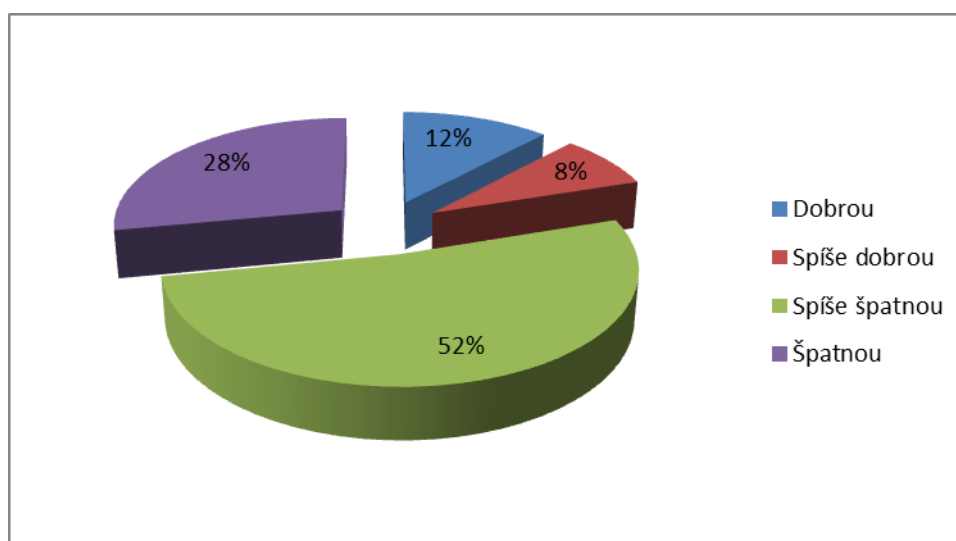
JAK HODNOTÍTE SVOJI FINANČNÍ SITUACI?	Četnost	Četnost (%)
Dobrou	1	4
Spíše dobrou	4	16
Spíše špatnou	15	60
Špatnou	5	20
CELKEM	25	100

Obrázek 21 Názory respondentů na svoji finanční situaci – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 20 Názory respondentů na svoji finanční situaci – Přirozené prostředí seniorů.

JAK HODNOTÍTE SVOJI FINANČNÍ SITUACI?	Četnost	Četnost (%)
Dobrou	3	12
Spíše dobrou	2	8
Spíše špatnou	13	52
Špatnou	7	28
CELKEM	25	100

Obrázek 22 Názory respondentů na svoji finanční situaci – Přirozené prostředí seniorů.

Dle mého názoru finanční prostředky hrají v životě seniora velmi důležitou roli. Nemusí si kupovat stále lepší vybavení do domácnosti, či luxusní dovolené, ale jsou klíčem k mnohdy nutným zdravotním pomůckám, kvalitním potravinám nebo stále vyšším doplatkům na léky či potravinové doplňky, které pojišťovny nehradí.

Odpovědi seniorů žijících ve svém přirozeném prostředí a seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou jsou poměrně vyrovnané.

U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou pouze 4% respondentů hodnotí svoji finanční situaci jako dobrou, 16% respondentů jak spíše dobrou, ale 60% respondentů hodnotí svoji finanční situaci jako spíše špatnou a 20% respondentů jako špatnou.

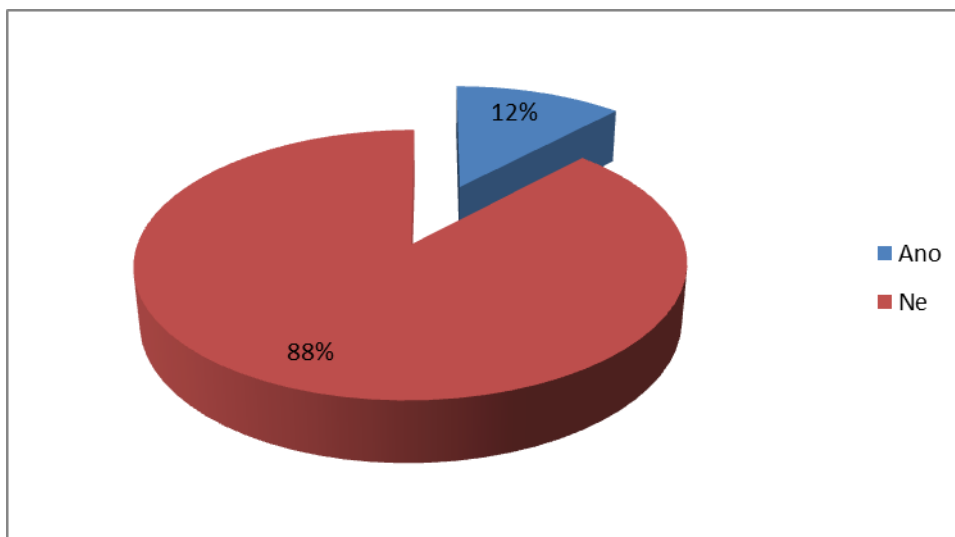
U seniorů žijících v přirozeném prostředí pouze 12% respondentů hodnotí svoji finanční situaci jako dobrou, 8% respondentů jak spíše dobrou, ale 52% respondentů hodnotí svoji finanční situaci jako spíše špatnou a 28% respondentů jako špatnou.

Není pak překvapující, že se senioři obávají umístění do ústavních zařízení, kde jim po zaplacení základních poplatků často zbývá jen velmi málo prostředků, se kterými musejí daný měsíc vyjít. Bez podpory rodiny může nastat pro některé z nich velmi tíživá životní situace.

Otázka č. 11 – Přivýdělek

Tabulka 21 Názory respondentů na přivýdělek – Dům s pečovatelskou službou.

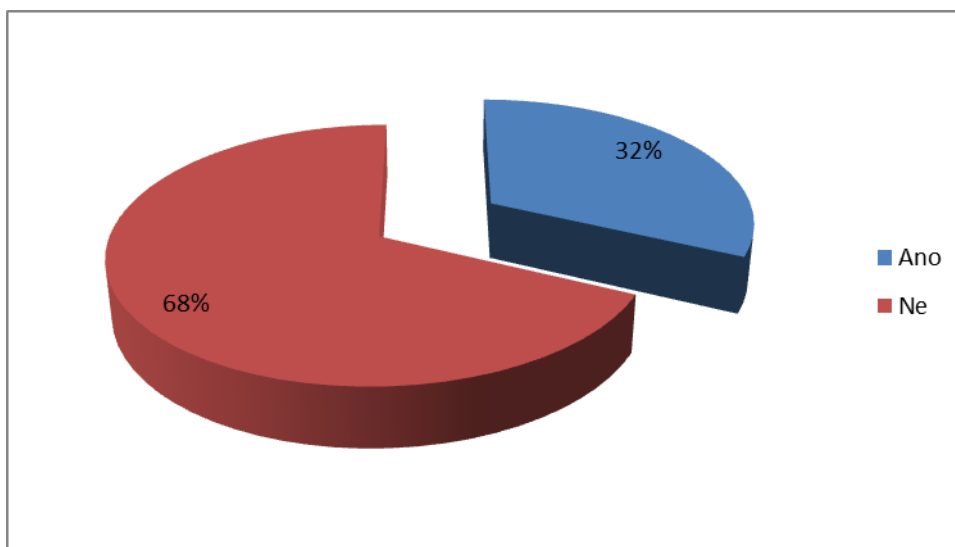
PŘIVYDĚLÁVÁTE SI?	Četnost	Četnost (%)
Ano	3	12
Ne	22	88
CELKEM	25	100

Obrázek 23 Názory respondentů na přivýdělek – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 22 Názory respondentů na přivýdělek – Přirozené prostředí seniorů.

PŘIVYDĚLÁVÁTE SI?	Četnost	Četnost (%)
Ano	8	32
Ne	17	68
CELKEM	25	100

Obrázek 24 Názory respondentů na přivýdělek – Přirozené prostředí seniorů.

Z mého průzkumu vyplývá, že u seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou si 12% respondentů přivýdělavá a 88% respondentů si nepřivýdělavá.

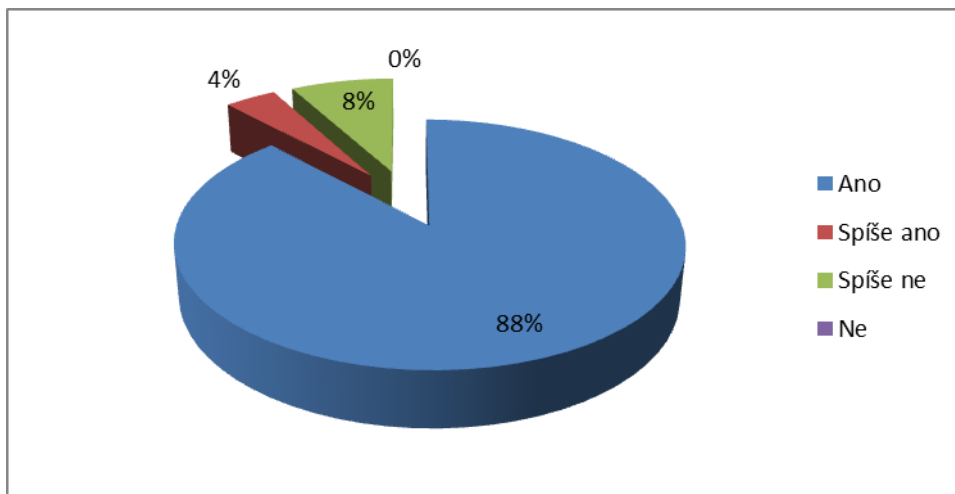
U seniorů žijících v přirozeném prostředí si pouze 32% respondentů přivýdělavá a 68% respondentů si nepřivýdělavá.

Zřejmě je to dáno tím, že u vybrané věkové kategorie (70 – 80 let) už většinou senioři nepracují. Pokud ještě pracují, jedná se většinou jen o příležitostné brigády či zkrácený pracovní úvazek.

Otázka č. 12 – Vztahy s vrstevníky

Tabulka 23 Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Dům s pečovatelskou službou.

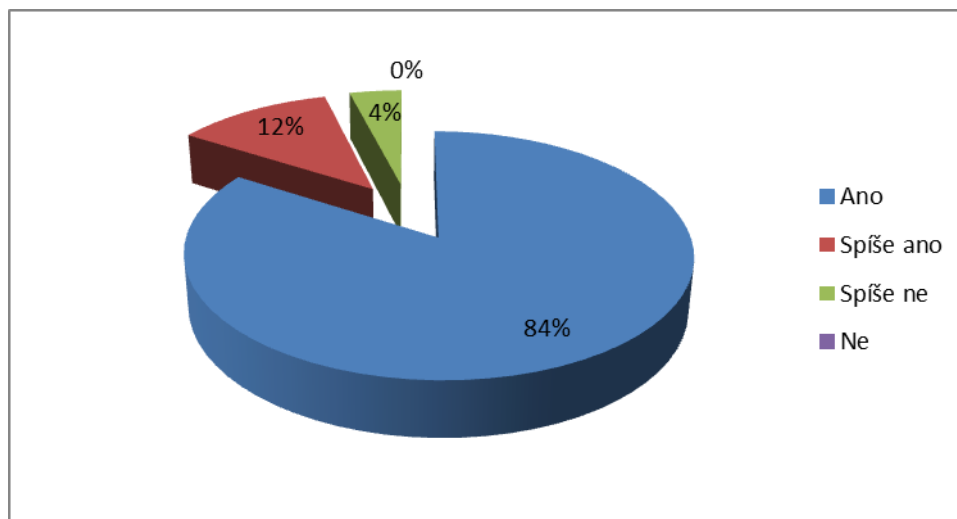
JSOU PRO VÁS VZTAHY S VRSTEVNÍKY DŮLEŽITÉ?	Četnost	Četnost (%)
Ano	22	88
Spíše ano	1	4
Spíše ne	2	8
Ne	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 25 Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 24 Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Přirozené prostředí seniorů.

JSOU PRO VÁS VZTAHY S VRSTEVNÍKY DŮLEŽITÉ?	Četnost	Četnost (%)
Ano	21	84
Spíše ano	3	12
Spíše ne	1	4
Ne	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 26 Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Přirozené prostředí seniorů.

Pro seniory, ať žijí ve svém přirozeném prostředí či v domě s pečovatelskou službou je kontakt se svými vrstevníky velmi důležitý. Pro většinu z nich jsou to právě vrstevníci, kdo má stejné pocity, řeší podobné zdravotní problémy či se věnují stejným koníčkům.

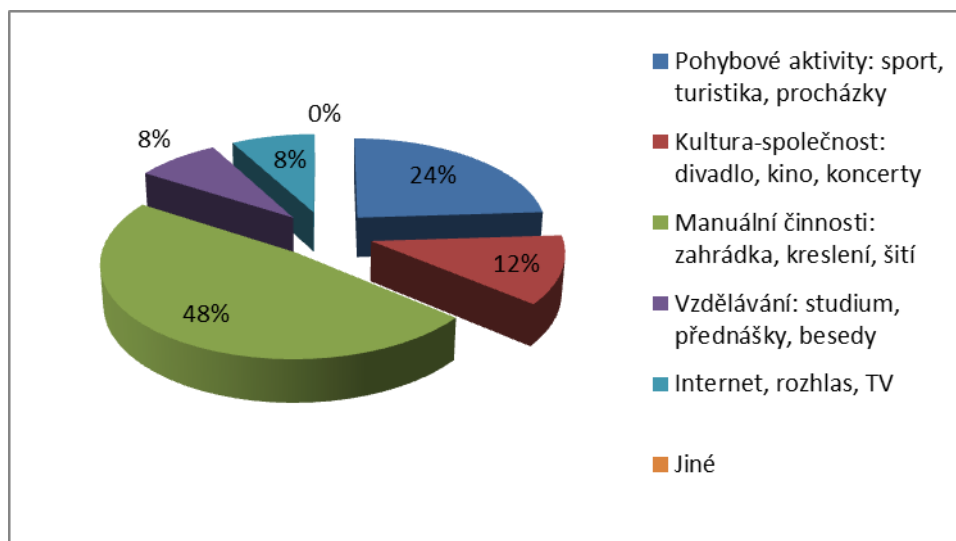
U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou jsou pro 88% respondentů vztahy se svými vrstevníky důležité, pro 4% respondentů jsou spíše důležité, naopak pouze pro 8% jsou vztahy se svými vrstevníky spíše nedůležité.

U seniorů žijících v přirozeném prostředí jsou pro 88% respondentů vztahy se svými vrstevníky důležité, pro 12% respondentů jsou spíše důležité, naopak pouze pro 4% jsou vztahy se svými vrstevníky spíše nedůležité. Na tuto otázku nebyla ani u jedné skupiny respondentů záporná odpověď.

Otázka č. 13 – Koníčky

Tabulka 25 Názory respondentů na koníčky- Dům s pečovatelskou službou.

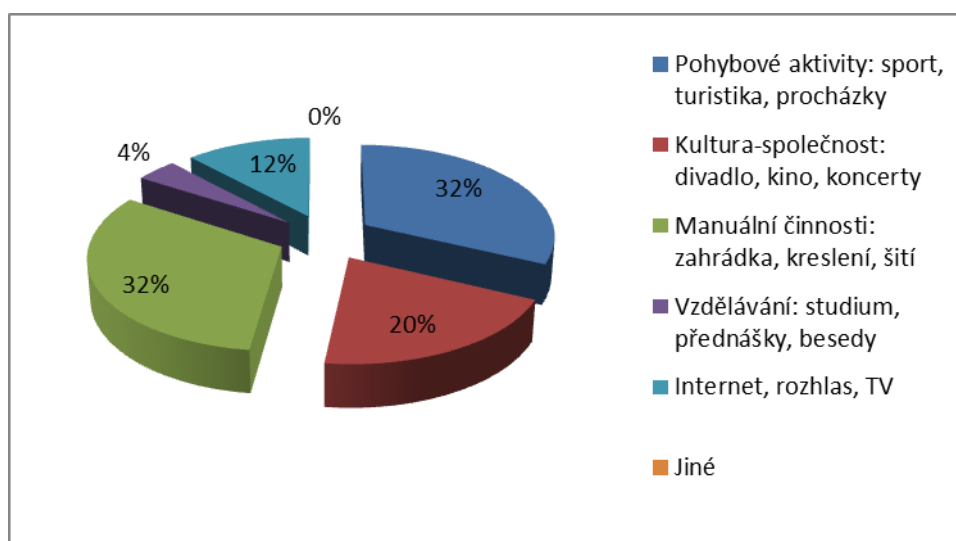
JAKÝM KONÍČKŮM SE NEJČASTĚJI VĚNUJETE?	Četnost	Četnost (%)
Pohybové aktivity: sport, turistika, procházky	6	24
Kultura-společnost: divadlo, kino, koncerty	3	12
Manuální činnosti: zahrádka, kreslení, šití	12	48
Vzdělávání: studium, přednášky, besedy	2	8
Internet, rozhlas, TV	2	8
Jiné	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 27 Názory respondentů na koníčky- Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 26 Názory respondentů na koníčky – Přirozené prostředí seniorů.

JAKÝM KONÍČKŮM SE NEJČASTĚJI VĚNUJETE?	Četnost	Četnost (%)
Pohybové aktivity: sport, turistika, procházky	8	32
Kultura-společnost: divadlo, kino, koncerty	5	20
Manuální činnosti: zahrádka, kreslení, šití	8	32
Vzdělávání: studium, přednášky, besedy	1	4
Internet, rozhlas, TV	3	12
Jiné	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 28 Názory respondentů na koníčky – Přirozené prostředí seniorů.

Začlenění seniorů do společenského života je velmi důležité, aby se necítili osamoceni a nepotřební. Zároveň by zde měla být určitá pestrost a dostupnost. Dle mého názoru je mnohdy problémem finanční náročnost některých nabízených aktivit. Mnozí by je třeba uvítali, ale nemohou si je dovolit.

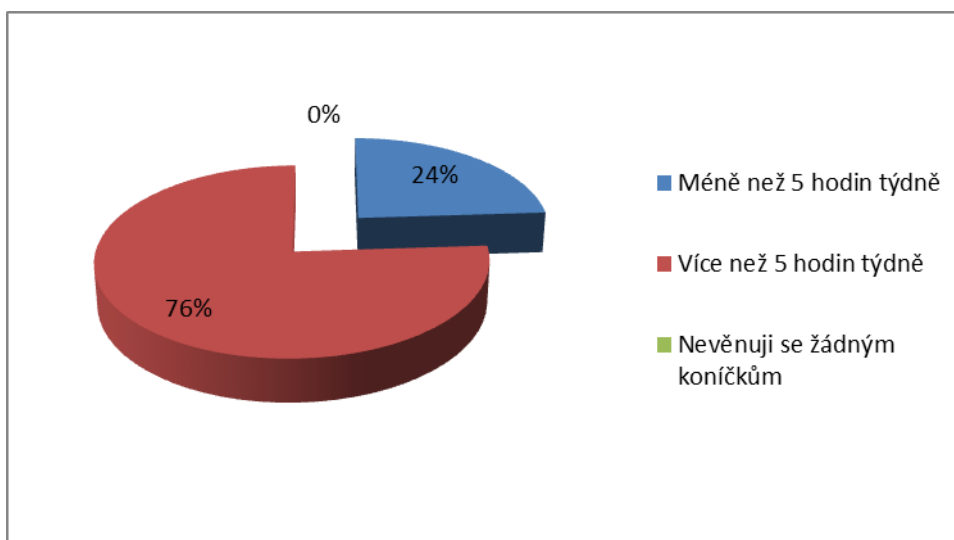
U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou se 48% respondentů věnuje *manuálním činnostem*, 24% respondentů se věnuje *pohybovým aktivitám*, 12% *kultuře* a stejný počet respondentů – 8% se věnuje *vzdělávání, internetu, rozhlasu a televizi*.

U seniorů žijících v přirozeném prostředí se 32% respondentů věnuje *manuální činností*, 32% respondentů se věnuje *pohybovým aktivitám*, 20% *kultuře*, 3% respondentů se věnuje *internetu, rozhlasu a televizi* a pouze 1% se snaží *vzdělávat*.

Otázka č. 14 – Čas věnovaný koníčkům

Tabulka 27 Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům - Dům s pečovatelskou službou.

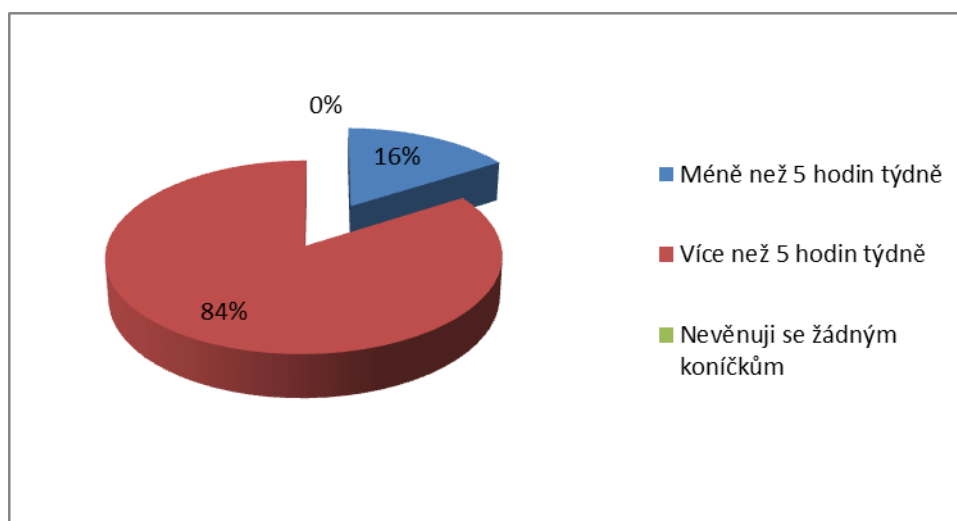
KOLIK ČASU SVÝM KONÍČKŮM VĚNUJETE?	Četnost	Četnost (%)
Méně než 5 hodin týdně	6	24
Více než 5 hodin týdně	19	76
Nevěnuji se žádným koníčkům	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 29 Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům - Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 28 Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům – Přirozené prostředí seniorů.

KOLIK ČASU SVÝM KONÍČKŮM VĚNUJETE?	Četnost	Četnost (%)
Méně než 5 hodin týdně	4	16
Více než 5 hodin týdně	21	84
Nevěnuji se žádným koníčkům	0	0
CELKEM	25	100

Obrázek 30 Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům – Přirozené prostředí seniorů.

Odpovědi seniorů žijících ve svém přirozeném prostředí a seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou jsou poměrně vyrovnané.

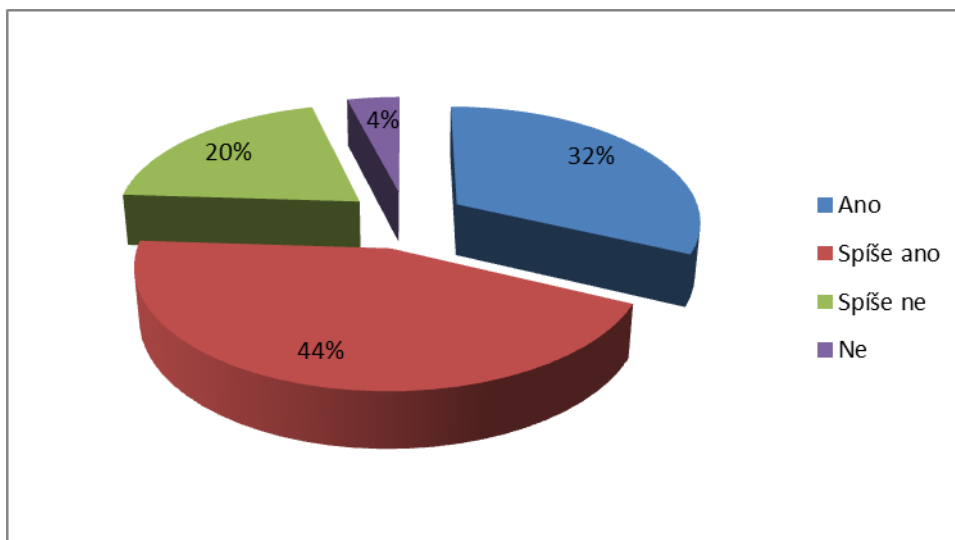
U seniorů žijící v domě s pečovatelskou službou se 24% respondentů věnuje svým koníčkům méně než 5 hodin za týden, zatímco 76% respondentů věnuje svým koníčkům více než 5 hodin za týden.

U seniorů žijících v přirozeném prostředí se pouze 16% respondentů věnuje svým koníčkům méně než 5 hodin za týden, zatímco 84% respondentů věnuje svým koníčkům více než 5 hodin za týden.

Otázka č. 15 – Upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v městysi Mohelno

Tabulka 29 Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Dům s pečovatelskou službou.

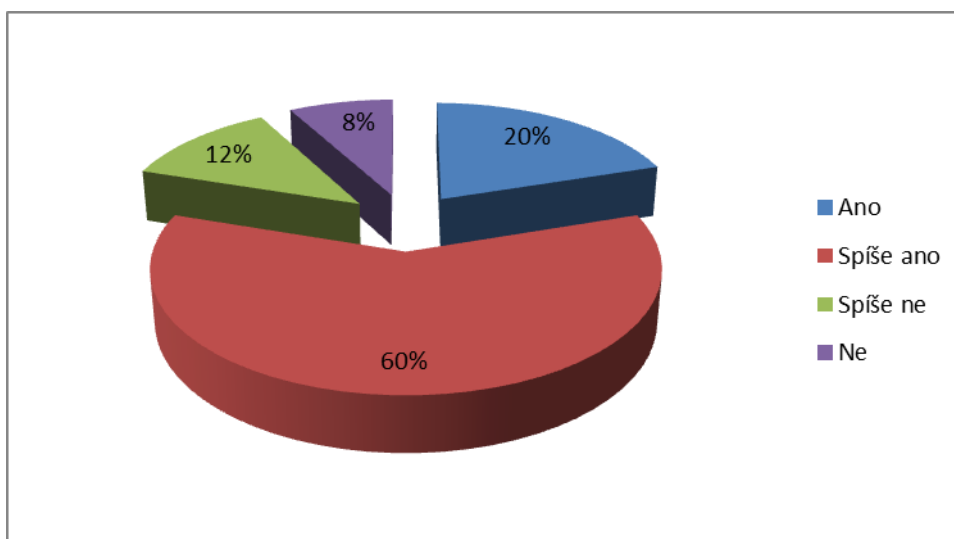
DÁVÁTE PŘEDNOST SPOLEČENSKÝM A KULTURNÍM AKTIVITÁM, KTERÉ JSOU ORGANIZOVÁNY KLUBEM SENIORŮ V MOHELNĚ PŘED OSTATNÍMI SPOLEČENSKÝMI AKCEMI ČI VLASTNÍM PROGRAMEM?	Četnost	Četnost (%)
Ano	8	32
Spíše ano	11	44
Spíše ne	5	20
Ne	1	4
CELKEM	25	100

Obrázek 31 Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Dům s pečovatelskou službou.

Tabulka 30 Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Přirozené prostředí seniorů.

DÁVÁTE PŘEDNOST SPOLEČENSKÝM A KULTURNÍM AKTIVITÁM, KTERÉ JSOU ORGANIZOVÁNY KLUBEM SENIORŮ V MOHELNĚ PŘED OSTATNÍMI SPOLEČENSKÝMI AKCEMI ČI VLASTNÍM PROGRAMEM?	Četnost	Četnost (%)
Ano	5	20
Spíše ano	15	60
Spíše ne	3	12
Ne	2	8
CELKEM	25	100

Obrázek 32 Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Přirozené prostředí seniorů.

Klub seniorů v Mohelně se těší velké oblibě. Při svých setkáních mají jak senioři žijící v přirozeném prostředí, tak senioři žijící v domě s pečovatelskou službou možnost probrat svoje problémy, poslechnout si zajímavou přednášku, shlédnout program dětí základní a mateřské školy či si zatančit. Organizovány jsou též společné pochody či zájezdy za kulturním zážitkem.

U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou 32% respondentů dává přednost aktivitám, které jsou organizovány Klubem seniorů před ostatními aktivitami, 44% spíše dává přednost, ale 20% spíše nedává a pouze 4% nedává přednost aktivitám, které jsou organizovány Klubem seniorů před ostatními aktivitami či vlastními programem.

U seniorů žijících v přirozeném prostředí 20% respondentů dává přednost aktivitám, které jsou organizovány Klubem seniorů před ostatními aktivitami, 60% spíše dává přednost, ale 12% spíše nedává a pouze 8% nedává přednost aktivitám, které jsou organizovány Klubem seniorů před ostatními aktivitami či vlastními programem.

6.6 Výsledky výzkumu

Cílem mého průzkumu bylo zjistit, zda je prostředí domu s pečovatelskou službou/přirozené prostředí pro seniora přínosem z pohledu zachování jeho autonomie ve významu:

- podpory zvládnání každodenních činností (osobní hygiena, úklid, vaření, nakupování,...),
- podpory udržování sociálních kontaktů a vztahů,
- podpory aktivního způsobu trávení volného času.

Hlavním cílem bylo ověření několika mých hypotéz.

Hypotéza č. 1

Seniori žijící ve svém přirozeném prostředí budou pozitivnější v rámci subjektivního hodnocení zvládnání běžných každodenních aktivit.

Z dotazníkového průzkumu vyplývá, že větší počet respondentů žijících v přirozeném prostředí zvládá nebo spíše zvládá běžné každodenní aktivity. U seniorů žijících v přirozeném prostředí 40% respondentů běžné aktivity zvládá, zatímco u seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou tyto aktivity zvládá pouze 16% respondentů.

Tabulka č. 15, 16.

Hypotéza č. 1 se potvrdila.

Hypotéza č. 2

Senioři žijící s partnerem budou spokojenější při hodnocení svého zdravotního stavu než senioři žijící sami.

Tabulka 31 Dům s pečovatelskou službou (DPS), Přirozené prostředí seniorů (PP).

	Sám (a)				S partnerem (rkou)			
	DPS	%	PP	%	DPS	%	PP	%
Dobrý	1	8	2	17	3	25	7	54
Spíše dobrý	3	23	2	17	6	50	4	31
Spíše špatný	6	46	7	58	2	17	1	8
Špatný	3	23	1	8	1	8	1	8
Celkem	13	100	12	100	12	100	13	100

Pozn. Výpočet relativní četnosti zaokrouhlen na celá čísla

Nejpozitivněji hodnotí svůj zdravotní stav senioři žijící v přirozeném prostředí se svým partnerem (54% respondentů). Naopak nejvíce negativních odpovědí v souvislosti s hodnocením zdravotního stavu jsem zaznamenala u seniorů, kteří žijí sami v domě s pečovatelskou službou (23% respondentů).

Hypotéza č. 2 se potvrdila.

Hypotéza č. 3

Častěji se setkávají s nevhodným chováním vůči své osobě či předsudky senioři žijící v prostředí domu s pečovatelskou službou.

Z dotazníkového průzkumu vyplývá, že většina respondentů se již někdy setkala s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě. U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou kladně odpovědělo 88% respondentů, jen o něco menší je tento počet u seniorů žijících v přirozeném prostředí – 80% respondentů.

Tabulka č. 11, 12.

Hypotéza č. 3 se potvrdila.

Hypotéza č. 4

Ženy seniorky se setkávají s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě častěji než muži senioři.

Tabulka 32 Dům s pečovatelskou službou (DPS), Přirozené prostředí seniorů (PP).

	Ženy				Muži			
	DPS	%	PP	%	DPS	%	PP	%
Ano	10	77	9	75	7	58	9	69
Ne	3	23	3	25	5	42	4	31
Celkem	13	100	12	100	12	100	13	100

Pozn. Výpočet relativní četnosti zaokrouhlen na celá čísla

Z hlediska pohlaví se s nevhodným chováním či předsudky častěji setkávají ženy seniorky. Nejčastěji se setkávají s nevhodným chováním ženy seniorky žijící v domě s pečovatelskou službou. Kladně odpovědělo 75% respondentů. Naopak nejméně často se setkávají s nevhodným chováním či předsudky muži senioři, žijící v domě s pečovatelskou službou, 42% respondentů.

Hypotéza č. 4 se potvrdila.

Hypotéza č. 5

Pro seniory žijící ve svém přirozeném prostředí budou vztahy s jejich vrstevníky důležitější než pro seniory žijící v domě s pečovatelskou službou.

Kontakt s vrstevníky je pro většinu respondentů důležitý. Sdílí spolu svoje radosti, problémy a starosti. U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou kladně odpovědělo 88% respondentů. U seniorů žijících v přirozeném prostředí je to jen o něco méně – 84% respondentů. Rozdíl je ovšem minimální.

Tabulka č. 23, 24.

Hypotéza č. 5 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 6

Senioři s vyšším vzděláním se budou svým koníčkům věnovat častěji.

Tabulka 33 Dům s pečovatelskou službou (DPS), Přirozené prostředí seniorů (PP).

	Základní				Učební obor			
	DPS	%	PP	%	DPS	%	PP	%
Méně než 5 h	2	22	1	14	2	29	2	25
Více než 5 h	7	78	6	86	5	71	6	75
Celkem	9	100	7	100	7	100	8	100
	Středoškolské				Vysokoškolské			
	DPS	%	PP	%	DPS	%	PP	%
Méně než 5 h	1	13	1	13	1	100	0	0
Více než 5 h	7	88	7	88	0	0	2	100
Celkem	8	100	8	100	1	100	2	100

Pozn. Výpočet relativní četnosti zaokrouhlen na celá čísla

Porovnání, kteří senioři se věnují svým koníčkům častěji ukazuje, že více času (více než 5 hodin týdně) věnují svým koníčkům senioři se středoškolským a vysokoškolským vzděláním.

Hypotéza č. 6 se potvrdila.

Hypotéza č. 7

Senioři žijící ve svém přirozeném prostředí více upřednostňují společenské a kulturní akce, které jsou organizovány Klubem seniorů v obci Mohelno před ostatními společenskými aktivitami či vlastním programem.

Klub seniorů v Mohelně má velkou oblibu u místních starších občanů. Senioři vyrazí společně za kulturou či sportem.

U seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou 32% respondentů dává přednost společenským a kulturním aktivitám, které jsou organizovány Klubem seniorů, u seniorů žijících v přirozeném prostředí je to 20% respondentů.

Tabulka č. 29, 30.

Hypotéza č. 7 se nepotvrdila.

ZÁVĚR

Lidská důstojnost je nedotknutelná. Stáří a nesoběstačnost nemohou být důvodem pro omezování jakýchkoli nezcizitelných lidských práv a občanských svobod uznávaných mezinárodními normami a zakotvených v demokratických ústavách. Je na každém, bez ohledu na pohlaví, věk či závislost na péči druhých osob, aby práva a svobody uplatňoval, a každý má právo je hájit.⁷⁷

Cílem mé diplomové práce bylo pojednat o stáří, stárnutí, charakterizovat současný demografický vývoj s důrazem na skutečnost, že i na stáří je nutné se připravit. Dále pak popsat změny – somatické, psychické a sociální, ke kterým v této fázi lidského života dochází, a podrobněji se věnovat pojmu autonomie ve stáří. Pro každého seniora hraje velmi důležitou roli i prostředí, ve kterém žije, sociální vazby s okolím a zároveň i efektivní trávení volného času. O této problematice bylo pojednáno v dalších dvou kapitolách. Závěrečná kapitola byla věnována domácímu násilí v souvislosti s násilím páchaném na seniorech. Vymezen byl právní rámec problematiky domácího násilí a možnosti prevence a obrany proti tomuto sociálně patologickému jevu.

Cílem empirické části bylo zjistit, zda je prostředí domu s pečovatelskou službou/přirozené prostředí pro seniora přínosem z pohledu zachování jeho autonomie ve významu:

- podpory zvládání každodenních činností (osobní hygiena, úklid, apod.),
- podpory udržování sociálních kontaktů a vztahů,
- podpory aktivního trávení volného času.

Po provedení průzkumu jsem analyzovala data, z těchto dat jsem vycházela při vyhodnocení stanovených hypotéz.

Na základě zjištěných dat mohu konstatovat, že senioři žijící ve svém přirozeném prostředí mnohem pozitivněji hodnotí zvládání běžných každodenních aktivit, než senioři žijící v domě s pečovatelskou službou. V případě potíží se zvládáním těchto běžných každodenních aktivit se obě skupiny respondentů nejčastěji obrací na rodinu a nejbližší příbuzné.

⁷⁷Život 90: Evropská charta práv a povinností starších osob vyžadujících dlouhodobou péči a pomoc [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/uploads/document/156.pdf>

Také subjektivní hodnocení zdravotní stavu je seniory žijícími v přirozeném prostředí se svým partnerem nejpozitivnější. *Z pohledu zachování autonomie ve významu podpory zvládnutí běžných každodenních aktivit je tedy přirozené prostředí pro seniora jednoznačně přínosem.*

Pro většinu seniorů je udržování vztahů se svými vrstevníky důležité, rozdíl v počtu respondentů dle místa bydliště je minimální. Větší důraz přikládají vztahů s vrstevníky seniory žijící v domě s pečovatelskou službou (88% respondentů).

Z pohledu zachování autonomie ve významu podpory udržování sociálních kontaktů a vztahů je v tomto případě prostředí domu s pečovatelskou službou pro seniora jednoznačně přínosem.

Zároveň z výsledků průzkumu vyplývá, že většina seniorů se už někdy setkala s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě, rozdíl v počtu respondentů podle místa bydliště je minimální. 36% respondentů u seniorů žijících v přirozeném prostředí a pouze 32% respondentů u seniorů žijících v domě s pečovatelskou službou by vědělo jak se bránit.

Dále z dotazníkového šetření vyplývá, že více času věnují svým koníčkům seniory žijící v přirozeném prostředí (84% respondentů), průzkum ukázal, že převažují manuální činnosti – zahrádka, kreslení, šití a pohybové aktivity – sport, turistika, procházky. *Z pohledu zachování autonomie ve významu podpory aktivního způsobu trávení volného času je v tomto případě přirozené prostředí pro seniora jednoznačně přínosem.*

Vyhodnocením dat získaných dotazníkovým šetřením byly 4 zvolené hypotézy potvrzeny a 3 nepotvrzeny. Cíle diplomové práce tedy byly naplněny.

Můj průzkum mi poskytl mnoho důležitých poznatků a vědomostí, přesto jsem přesvědčena, že některým tématům by bylo dobré se věnovat více a hlouběji.

Svoji práci bych ráda zakončila slovy, z nichž vnímám výzvu pro každého z nás:

„VYTRATILA SE SCHOPNOST NASLOUCHAT SI A KOMUNIKOVAT, VÁŽIT SI ZKUŠENOSTI STARŠÍCH A ZÁROVEŇ BÝT OTEVŘENÍ NÁZORŮM MLADŠÍCH. ZKUSME TO ZMĚNIT, MLUVME SPOLU A DÍVEJME SE NA ČLOVĚKA, NE NA VĚK“.

Resumé

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na problematiku autonomie ve stáří. Toto téma jsem zvolila proto, že problematika stáří a stárnutí nabývá na důležitosti, populace stárne a naše společnost se musí s tímto faktem vyrovnat. Evropskou unií byl rok 2012 vyhlášen „Evropským rokem aktivního stáří a mezigenerační solidarity“, s důrazem na podporu vitality a důstojnosti všech osob. Celou práci jsem rozdělila na dvě části - teoretickou a empirickou část.

Teoretická část jsem rozdělila na pět kapitol, které jsou dále děleny na podkapitoly. V první kapitole jsem se věnovala stárnutí, stáří, změnám ve stáří a uvádím některá fakta demografického vývoje. Dále je definován pojem ageismus a zdůrazněna nutnost přípravy na stáří. Druhou kapitolu jsem věnovala autonomii ve stáří – vymezení pojmu autonomie, strategie zvládání stáří a podpora autonomie ve stáří. Ve třetí kapitole jsem pojednala o významu sociálních vztahů a sociálního prostředí - rodinné zázemí, možnosti pobytových zařízení pro seniory, v případě, že nastanou důvody k opuštění svého domova. Připojila jsem i legislativní vymezení sociálních služeb. Samostatnou podkapitolu jsem věnovala hospici, ne každý z nás přesně ví jaké plní poslání a jací pacienti zde nalézají své útočiště. Čtvrtou kapitolu jsem věnovala zájmovým aktivitám, možnostem vzdělávání seniorů a postavení seniora na trhu práce. V páté kapitole upozorňuji na sociálně patologický jev – domácí násilí ve vztahu k násilí páchanému na seniorech. Definován je zde tento pojem a vymezuji ho z hlediska legislativy.

Empirická část se již vztahovala k průzkumu. Cílem mé práce bylo zjistit, zda je prostředí domu s pečovatelskou službou/přirozené prostředí pro seniora přínosem z pohledu zachování jeho autonomie ve významu podpory zvládání každodenních činností, podpory udržování sociálních kontaktů a vztahů a podpory aktivního způsobu trávení volného času.

Data jsem sbírala pomocí dotazníkového šetření v Domě s pečovatelskou službou v Mohelně a v přirozeném prostředí seniorů. Po té jsem tato data analyzovala. Na základě analýzy těchto dat jsem dospěla k různým závěrům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BOČKOVÁ, L., Š. HASTRMANOVÁ a E. HAVRDOVÁ. *50+ Aktivně: fakta inspirace a rady do druhé poloviny života*. 1. vyd. Praha: Respekt institut, 2011. ISBN 978-80-904153-2-4.

DROZD, Jan. *Člověk pro jeden život*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1991.

FALTÝSKOVÁ, Jarmila. Volný čas a odpočinek. In: SPOUSTA, Vladimír et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1274-9.

GREGOR, Ota. *Stárnout je kumšt*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1990. ISBN 80-7033-040-6.

GRÜN, Anselm. *Život je teď*. Přeložil Vladimír Petkevič. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-749-7.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie*. Praha: Galén, 2000, 2007. ISBN 978-80-7262-471-3.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Rub života, líc smrti*. 1. vyd. Praha: Orbis Pyramida, 1975.

HOLMEROVÁ, I., B. JURAŠKOVÁ, a K. ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: EV Public relation, 2007. ISBN 978-80-254-0179-8. Dostupné také z: <http://www.geriatrie.cz/dokumenty/VybrKapZGerontologie.pdf>

KALVACH, Z., Z. ZADÁK, R. JIRÁK, H. ZAVÁZALOVÁ, P. SUCHARDA a kol. *Geriatrie a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2004. ISBN 80-247-0548-6.

KALVACH, Zdeněk. *Úspěšné stárnutí a aktivní stáří*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2004.

KOHOUTEK, Rudolf. *Vývojová psychologie*, Brno: IMS, 2003.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002.

KURIC, Jozef. *Vývojová psychologie II*, Brno: IMS, 2007.

MAROUNKOVÁ, Hana. *Stáří je nejlepší věk*, 1.vyd. České Budějovice, 2005.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*, Brno: IMS, 2009.

PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8.

PACOVSKÝ, Vladimír. *O moderním ošetřovatelství*. Praha: Avicenum, 1981.

PÁVKOVÁ, J., B. HÁJEK, B. HOFBAUER, V. HRDLIČKOVÁ a A. PAVLÍKOVÁ. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

RADVAN, E., M. VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*, Brno: IMS, 2011.

SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-62-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÍZDAL, František. *Základy psychologie*, Brno: IMS, 2008.

WOLF, Josef. *Umění žít a stárnout*, 1. vyd. Praha: Svoboda, 1982.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Senior a dnešní společnost v Česku [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.vstupujte.cz/view.php?cisloclanku=2009110005>

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11696>

Stáří [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1%C5%99%C3%AD>

Jací budou staří lidé v blízké budoucnosti? [online]. ©2013 [2013-01-03]. Dostupné z: <http://www.czrso.cz/index.php?id=448>

ČSU: Seniori v mezinárodním srovnání 2012 [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/1417-12>

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>

Ageismus [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ageismus>

Abraham Maslow [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow

Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti [online]. © 2001 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Senior.pdf>

Význam rodiny pro vývoj společnosti [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=3>

Péče o seniory [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.peceoseniory.cz/>

Čím se domácí hospic odlišuje od lůžkového? [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.cestadomu.cz/nejcastejsidotazy.html#Cim_se_domaci_hospic_odlisuje_od_luzkoveho

Asociace poskytovatelů hospicové paliativní péče [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/>

Právní a finanční rámec pro hospice [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. MPSV, ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9>

Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb. [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.atre.cz/zakony/page0048.htm>

Důchodové pojištění [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>

ČSU: V republice pracuje čtvrt milionu důchodců [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/799800315550>

Život 90 – Sociální služby [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/4-socialni-sluzby/14-senior-telefon--telefonicka-krizova-pomoc/142-domaci-nasili>

Svět seniorů [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://domaci-nasili-seniori.sije.cz/>

Senioři a domácí násilí [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/seniori-a-domaci-nasili>

Domácí násilí v českém právu [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/domaci-nasili-vceskem-pravu>

Nezavírejme oči před domácím násilím [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/nezavirejme-oci-pred-domacim-nasilim-nezalezi-na-tom-kde-zijete-a-s-kym-vzdy-si-zaslouzite-dustojne-stari-bez-nasil>

Problematika domácího násilí [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/nejcasteji_kladene_otazky/problematika_domaciho_nasili/index.html

SELNER, Ivo. Úloha rodiny v péči o seniory. *Sociální práce* [online časopis]. 2004 [cit. 2013-03-01]. ISSN 1213-624. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-2-090221132843.pdf>

Vítáme Vás v Mohelně [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mohelno-obec.cz/>

Život 90: Evropská charta práv a povinností starších osob vyžadujících dlouhodobou péči a pomoc [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/uploads/document/156.pdf>

Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti [online]. ©2001 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Senior.pdf>

Seznam univerzit třetího věku pro seniory [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.tretivek.cz/200510/seznam-univerzit-tretiho-veku/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

APHPP Asociace poskytovatelů hospicové paliativní péče.

OSN Organizace spojených národů.

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí.

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 Zastoupení populace v jednotlivých státech Evropy (Zdroj: Český statistický úřad).</i>	16
<i>Obrázek 2 Hierarchie lidských potřeb (Zdroj:http://www.filosofie-uspechu.cz/maslowova-pyramida-lidskych-potreb).</i>	23
<i>Obrázek 3 Věkové složení respondentů – Dům s pečovatelskou službou.</i>	54
<i>Obrázek 4 Věkové složení respondentů – Přirozené prostředí seniorů.</i>	55
<i>Obrázek 5 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Dům s pečovatelskou službou.</i>	56
<i>Obrázek 6 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Přirozené prostředí seniorů.</i>	57
<i>Obrázek 7 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Dům s pečovatelskou službou.</i>	58
<i>Obrázek 8 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Přirozené prostředí seniorů.</i>	59
<i>Obrázek 9 Názory respondentů na zdravotní stav – Dům s pečovatelskou službou.</i>	60
<i>Obrázek 10 Názory respondentů na zdravotní stav – Přirozené prostředí seniorů.</i>	61
<i>Obrázek 11 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Dům s pečovatelskou službou.</i>	62
<i>Obrázek 12 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Přirozené prostředí seniorů.</i>	63
<i>Obrázek 13 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Dům s pečovatelskou službou.</i>	64
<i>Obrázek 14 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Přirozené prostředí seniorů.</i>	65
<i>Obrázek 15 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Dům s pečovatelskou službou.</i>	66
<i>Obrázek 16 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Přirozené prostředí seniorů.</i>	67
<i>Obrázek 17 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.</i>	68
<i>Obrázek 18 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.</i>	69

<i>Obrázek 19</i> <i>Názory respondentů na pomoc při zvládnání běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.</i>	70
<i>Obrázek 20</i> <i>Názory respondentů na pomoc při zvládnání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.</i>	71
<i>Obrázek 21</i> <i>Názory respondentů na svoji finanční situaci – Dům s pečovatelskou službou.</i>	72
<i>Obrázek 22</i> <i>Názory respondentů na svoji finanční situaci – Přirozené prostředí seniorů.</i>	73
<i>Obrázek 23</i> <i>Názory respondentů na přivýdělek – Dům s pečovatelskou službou.</i>	74
<i>Obrázek 24</i> <i>Názory respondentů na přivýdělek – Přirozené prostředí seniorů.</i>	75
<i>Obrázek 25</i> <i>Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Dům s pečovatelskou službou.</i>	76
<i>Obrázek 26</i> <i>Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Přirozené prostředí seniorů.</i>	77
<i>Obrázek 27</i> <i>Názory respondentů na koníčky- Dům s pečovatelskou službou.</i>	78
<i>Obrázek 28</i> <i>Názory respondentů na koníčky – Přirozené prostředí seniorů.</i>	79
<i>Obrázek 29</i> <i>Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům - Dům s pečovatelskou službou.</i>	80
<i>Obrázek 30</i> <i>Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům – Přirozené prostředí seniorů.</i>	81
<i>Obrázek 31</i> <i>Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Dům s pečovatelskou službou.</i>	82
<i>Obrázek 32</i> <i>Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Přirozené prostředí seniorů.</i>	83

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Věkové složení respondentů - Dům s pečovatelskou službou.</i>	54
<i>Tabulka 2 Věkové složení respondentů - Přirozené prostředí seniorů.</i>	54
<i>Tabulka 3 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Dům s pečovatelskou službou.</i>	55
<i>Tabulka 4 Názory respondentů na zájem o problematiku seniorů v naší společnosti – Přirozené prostředí seniorů.</i>	56
<i>Tabulka 5 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Dům s pečovatelskou službou.</i>	57
<i>Tabulka 6 Názory respondentů na největší problém, se kterým se nyní potýkají – Přirozené prostředí seniorů.</i>	58
<i>Tabulka 7 Názory respondentů na zdravotní stav – Dům s pečovatelskou službou.</i>	60
<i>Tabulka 8 Názory respondentů na zdravotní stav – Přirozené prostředí seniorů.</i>	61
<i>Tabulka 9 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Dům s pečovatelskou službou.</i>	62
<i>Tabulka 10 Názory respondentů na podrobné sdělování informací o zdravotním stavu a poskytované péči – Přirozené prostředí seniorů.</i>	63
<i>Tabulka 11 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Dům s pečovatelskou službou.</i>	64
<i>Tabulka 12 Názory respondentů na zkušenost s nevhodným chováním či předsudky – Přirozené prostředí seniorů.</i>	65
<i>Tabulka 13 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Dům s pečovatelskou službou.</i>	66
<i>Tabulka 14 Názory respondentů na možnost obrany proti nevhodnému chování či předsudkům – Přirozené prostředí seniorů.</i>	66
<i>Tabulka 15 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.</i>	67
<i>Tabulka 16 Názory respondentů na zvládání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.</i>	68
<i>Tabulka 17 Názory respondentů na pomoc při zvládání běžných každodenních aktivit – Dům s pečovatelskou službou.</i>	70
<i>Tabulka 18 Názory respondentů na pomoc při zvládání běžných každodenních aktivit – Přirozené prostředí seniorů.</i>	71

<i>Tabulka 19 Názory respondentů na svoji finanční situaci – Dům s pečovatelskou službou.</i>	72
<i>Tabulka 20 Názory respondentů na svoji finanční situaci – Přirozené prostředí seniorů.</i>	73
<i>Tabulka 21 Názory respondentů na přivýdělek – Dům s pečovatelskou službou.</i>	74
<i>Tabulka 22 Názory respondentů na přivýdělek – Přirozené prostředí seniorů.</i>	75
<i>Tabulka 23 Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Dům s pečovatelskou službou.</i>	76
<i>Tabulka 24 Názory respondentů na vztahy s vrstevníky – Přirozené prostředí seniorů.</i>	76
<i>Tabulka 25 Názory respondentů na koníčky- Dům s pečovatelskou službou.</i>	78
<i>Tabulka 26 Názory respondentů na koníčky – Přirozené prostředí seniorů.</i>	79
<i>Tabulka 27 Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům - Dům s pečovatelskou službou.</i>	80
<i>Tabulka 28 Názory respondentů na čas věnovaný koníčkům – Přirozené prostředí seniorů.</i>	81
<i>Tabulka 29 Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Dům s pečovatelskou službou.</i>	82
<i>Tabulka 30 Názory respondentů na upřednostňování aktivit organizovaných Klubem seniorů v Mohelně – Přirozené prostředí seniorů.</i>	83
<i>Tabulka 31 Dům s pečovatelskou službou (DPS), Přirozené prostředí seniorů (PP).</i>	85
<i>Tabulka 32 Dům s pečovatelskou službou (DPS), Přirozené prostředí seniorů (PP).</i>	86
<i>Tabulka 33 Dům s pečovatelskou službou (DPS), Přirozené prostředí seniorů (PP).</i>	87

SEZNAM PŘÍLOH

1. Rezoluce OSN.
2. Seznam univerzit třetího věku.
3. Fotografie - Dům s pečovatelskou službou v Mohelně.
4. Dotazník.

PŘÍLOHA P I: REZOLUCE OSN Č. 46/1991

Principy Spojených národů pro starší občany

Abychom přidali život rokům, které byly přidány životu, přijalo Valné shromáždění Spojených národů 16. 12. 1991 (Rezoluce č. 46/91) následujících osmnáct zásad pro starší občany:

Nezávislost

- Starší lidé by měli mít přístup k odpovídající stravě, vodě, přístřeší, oblečení a zdravotní péči prostřednictvím finančního příjmu, rodiny a státní podpory a svépomoci.
- Starší lidé by měli mít příležitost pracovat nebo by měli mít přístup k jiným příležitostem získání příjmu.
- Starší lidé by měli mít možnost podílet se na rozhodování o tom, kdy a jak rychle proběhne jejich odchod z pracovního místa.
- Starší lidé by měli mít přístup ke vhodným vzdělávacím a výcvikovým programům.
- Starší lidé by měli mít možnost žít v prostředí, které je bezpečné a přizpůsobitelné osobním preferencím a měnící se schopnostem.
- Starší lidé by měli mít možnost bydlet doma tak dlouho, jak je to jen možné.

Společenské zapojení

- Starší lidé by měli zůstat zapojeni ve společnosti, aktivně se podílet na formování a realizaci politických záměrů, které přímo ovlivňují jejich žití, a zároveň by se měli podílet o své znalosti a dovednosti s mladšími generacemi.
- Starší lidé by měli mít možnost vyhledávat a rozvíjet příležitosti pro komunitní služby a sloužit jako dobrovolníci na místech odpovídajících jejich zájmům.
- Starší lidé by měli mít možnost vytvářet hnutí a společnosti starších lidí.

Péče

- Starší lidé by měli mít užitek z rodinné a komunitní péče a podpory ve shodě s každým společenským systémem kulturních hodnot.
- Starší lidé by měli mít přístup ke zdravotní péči, která by jim pomohla udržet si nebo znovu nabýt optimální úroveň tělesné, duševní a citové pohody a zabránila nebo oddálila počátek nemoci.
- Starší lidé by měli mít přístup k sociálním a právním službám, které by zlepšily úroveň jejich samostatnosti, ochrany a péče.
- Starší lidé by měli mít možnost využít vhodné úrovně ústavní péče, která poskytuje ochranu, rehabilitaci a sociální a mentální stimulaci v lidském a bezpečném prostředí.
- Starší lidé by měli mít možnost využívat lidských práv a základních svobod, ať už bydlí v jakémkoliv obydlí, pečovatelském nebo léčebném zařízení zahrnujícím plný respekt k jejich důstojnosti, náboženství, potřebám a soukromí a k jejich právu rozhodovat o své péči a kvalitě svého života.

Seberealizace

- Starší lidé by měli mít možnost sledovat příležitosti k plnému využití svého potenciálu.
- Starší lidé by měli mít přístup ke vzdělávacím, kulturním, duchovním a rekreačním společenským zdrojům.

Důstojnost

- Starší lidé by měli mít možnost žít v důstojnosti a bezpečí a nebýt vystaveni vykořisťování a fyzickému nebo psychickému týrání.
- Se staršími lidmi by se mělo zacházet slušně, bez ohledu na jejich věk, pohlaví, rasový nebo etnický původ nezpůsobilost nebo jiné společenské postavení a měli by být hodnoceni bez ohledu na svůj ekonomický přínos.

Rezoluce 46/91 Principy Spojených národů pro starší občany.

Mezinárodní federace pro starší osoby OSN

Centrum pro sociální rozvoj a humanitární záležitosti ve Vídni, 1991⁷⁸

⁷⁸*Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti* [online]. ©2001 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Senior.pdf>

PŘÍLOHA P II: SEZNAM UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU

Univerzita Karlova v Praze

Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta UK

Kateřinská 32, 121 08 Praha 1

Univerzita 3. věku na Univerzitě Karlově – 2. lékařská fakulta

V Úvalu 84, 150 06 Praha 5 – Motol

Univerzita Karlova v Praze, 3. lékařská fakulta UK

Adresa: Ruská 87, 100 00 Praha 10

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, oddělení vědy

Albertov 6, 128 43 Praha 2

Univerzita Karlova v Praze, katolická teologická fakulta

Thákurova 3, Praha 6, 160 00

Univerzita Karlova v Praze, husitská teologická fakulta

Pacovská 350/4, Praha 4, 140 21

Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta

Náměstí Curieových 7, 116 40 Praha 1

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

Nám. Jana Palacha 2, Praha 1

Univerzita Karlova v Praze, Matematicko-fyzikální fakulta

Ke Karlovu 3, 121 16 Praha 2

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd

Smetanovo nábřeží 6, 110 01 Praha 1

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta UK

M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
J. Martího 31, Praha 6

Univerzita Palackého
Křížkovského 8, 771 80 Olomouc

Vysoká škola chemicko technologická v Praze
Technická 5, 166 28 Praha 6 – Dejvice

Vysoká škola ekonomická v Praze
Náměstí Winstona Churchilla 4/1938, 130 67 Praha 3

Vysoké učení technické v Brně
VUT v Brně-reaktorát, Antonínská 1, Brno

Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 9, 601 77 Brno

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita
Zemědělská 1, 613 00 Brno

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno
Palackého 1/3, Brno 612 42

Vysoká škola báňská – Technická univerzita v Ostravě, Hornicko – geologická fakulta
17. listopadu 15, 708 33 Ostrava-Poruba

Vysoká škola báňská – Technická univerzita v Ostravě, Fakulta metalurgie a materiálového inženýrství
17. listopadu 15, 708 33 Ostrava-Poruba

Univerzita Tomáše Bati
Mostní 5139, 760 01 Zlín

České vysoké učení technické v Praze
Žitná 4, 166 36, Praha 6

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích – Zdravotně sociální fakulta
Jírovcova 24, 370 04 České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích – Teologická fakulta
Kněžská 8, 370 01 České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích – Zemědělská fakulta
Studentská 13, 370 05 České Budějovice

Západočeská univerzita v Plzni
Univerzitní 8, 306 14 Plzeň

Západočeská univerzita v Plzni – fakulta ekonomická
Hradební 22, 350 11 Cheb

Slezská univerzita v Opavě
Olbrichova 25, 746 01 Opava

Slezská univerzita v Opavě, Vzdělávací centrum Krnov
Za Drahou 3, 794 01 Krnov

Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129, 165 21 Praha 6

Kulturní dům Vltavská
Bubenská 1, 170 00 Praha 7⁷⁹

⁷⁹Seznam univerzit třetího věku pro seniory [online]. ©2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.tretivek.cz/200510/seznam-univerzit-tretiho-veku/>

**PŘÍLOHA P III: FOTOGRAFIE - DŮM S PEČOVATELSKOU
SLUŽBOU V MOHELNĚ**

PŘÍLOHA P IV: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Petra Nestrojilová a dokončuji studium na Institutu mezioborových studií v Brně. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění otázek ve svém dotazníku, které potřebuji ke zpracování své diplomové práce, na téma *Autonomie ve stáří*.

Dotazník je určen pouze ke studijním účelům a je anonymní.

Děkuji Vám za ochotu a vynaložený čas.

Pokyny k vyplnění dotazníku: Zakroužkujte prosím, vždy jednu z nabízených možností, případně Vaši odpověď rozepište.

Věk:

Pohlaví:

a) muž

b) žena

Žijete:

a) sám (a)

b) s partnerem (rkou)

Bydliště:

a) dům s pečovatelskou službou

b) vlastní dům/byt

Dosažené vzdělání:

- a) základní
- b) učební obor
- c) středoškolské
- d) vysokoškolské

1. Myslíte si, že je problematice seniorů věnována v naší společnosti dostatečná pozornost?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

2. Co považujete za největší problém, se kterým se nyní potýkáte?

- a) Nedostatek finančních prostředků
- b) Zdravotní problémy
- c) Neschopnost se o sebe postarat
- d) Nedostatek sociálních kontaktů, osamělost
- e) Jiné:

3. Jaké lidské hodnoty jsou pro Vás v životě nejdůležitější?

.....

4. Jak byste zhodnotil (a) svůj zdravotní stav?

- a) Dobrý
- b) Spíše dobrý
- c) Spíše špatný

d) Špatný

5. Jak je pro Vás důležité, aby Vám lékaři sdělovali podrobné informace o Vašem zdravotním stavu a poskytované péči?

a) Velmi důležité

b) Spíše důležité

c) Spíše nedůležité

d) Zcela nedůležité

6. Setkal jste se někdy s nevhodným chováním či předsudky vůči své osobě?

a) Ano

b) Ne

7. Pokud ano, věděli byste, jak se bránit?

a) Ano

b) Ne

8. Jak zvládáte běžné každodenní aktivity (úklid, vaření, nakupování, osobní hygiena,...apod.)?

a) Zvládám bez problémů

b) Spíše zvládám

c) Spíše nezvládám

d) Nezvládám

9. Na koho se v případě potíží se zvládáním běžných každodenních aktivit nejčastěji obracíte?

a) Rodina a nejbližší příbuzní

b) Přátelé

c) Pečovatelská služba

10. Jak hodnotíte svoji finanční situaci?

a) Dobrou

b) Spíše dobrou

c) Spíše špatnou

d) Špatnou

11. Přivyděláváte si (brigády, zkrácený pracovní úvazek)?

a) Ano

b) Ne

12. Jsou pro Vás vztahy s Vašimi vrstevníky důležité?

a) Ano

b) Spíše ano

c) Spíše ne

d) Ne

13. Jakým koníčkům se nejčastěji věnujete?

a) Pohybové aktivity: sport, turistika, procházky

b) Kultura – společnost: divadlo, kino, koncerty

c) Manuální činnosti: zahrádka, kreslení, šití

- d) Vzdělávání: studium, přednášky, besedy
- e) Internet, rozhlas, TV
- f) Jiné:

14. Kolik času svým koníčkům věnujete?

- a) Méně než 5 hodin za týden
- b) Více než 5 hodin za týden
- c) Nevěnuji se žádným koníčkům

15. Dáváte přednost společenským a kulturním aktivitám, které jsou organizovány Klubem seniorů v Mohelně před ostatními společenskými akcemi či vlastním programem?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

16. Jaké možnosti využití volného času v obci Mohelno postrádáte?

.....

17. Máte nějaké obavy či přání do budoucna?

.....